

ДЗВІН

Тромага

3

КУІВ

В умовах низького рівня демократії та гласності на Україні більшість газет та часописів залишаються рупором республіканського партійно-державного керівництва, яке в основному залишається незмінним з часів "застой". Практично всі друковані органи тут відбивають точку зору правлячого бюрократичного прошарку.

Вважаємо, що є необхідність створити в Києві невідцензурний часопис для висвітлення широкого кола думок, в тому числі й тих, що не співпадають з офіційними, - з метою сприяння розширенню демократії та гласності.

Організацію випуску цього часопису взяло на себе товариство "Громада". Підкреслюючи спадковість традицій української демократичної преси з часів Івана Франка та Михайла Павличка, товариство вирішило назвати свій часопис "Дзвін".

Запрошуємо всіх читачів "Дзвону" прийняти участь у діяльності часопису. Свої дописи просимо надсилати за адресою редактора: Київ, вул. Тарасівська 3-а, кв. 17, Дмитрові КОРЧИНЬСЬКОМУ.

З М І С Т

ВОЛОДИМИР СОСЮРА. МАЗЕПА /Уривок з поеми/.

РОЗМОВА З ВЯЧЕСЛАВОМ ЧОРНОВОЛОМ.

ХОМА СЕВЕРИН. ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ З ПРИВОДУ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕБУДОВИ.

МИКОЛА ХОЛОДНИЙ. "Вмирають поети в душі..."

МИКОЛА ПАРТІЙНОГО ГАРТУ.

ВЯЧЕСЛАВ ЧОНОВІЛ. ДЕСЯТЬ ДНІВ, ЩО СКОЛИХНУЛИ ЛЬВІВ...

ВОЛДИМИР КУЛИК. ДВАДЦЯТЬ ШОСТЕ КВІТНЯ.

ЮРІЙ БАДЗЬО. ХТО ГАЛЮЖЕ ПЕРЕБУДОВУ АБО ЧИ ПЕРЕМОЖЕ СОЦІАЛІСТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ? /Уривки зі статті/.

ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО. ПРОРОЦТВО 17 РОКУ.

ТЕКСТ ВИСТУПУ НА МІТИНГУ В СРЕВАНІ 24-го ВЕРЕСНЯ 1988 РОКУ ПРЕДСТАВНИКА ТОВАРИСТВА "ГРОМАДА" ВАДИМА ДИВНИЧА.

ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО. КУРДСЬКОМУ БРАТОВІ.

ВАСИЛЬ СТУС. "Боже, не літості - лютості..."

"Яка нестерпна рідна чужина..."

"Господи, гніву пречистого..."

"Протухлий український материк..."

"Сидять по шпарах всі мужі хоробрі..."

"Як добре те, що смерті не боюся..."

МИКОЛА ХОЛОДНИЙ. ПРИВИД. "Сьогодні у церкві коні..."

ЗВЕРНЕННЯ ТОВАРИСТВА "ГРОМАДА" ДО ЧЕРГОВОГО ПЛЕНУМУ ЦК КПУ.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР.

МАЗЕПА

Уривок з поеми

I

Навколо радості так мало,
 Який у чорта днів бадьор,
 Коли ми крила поламали
 У леті марному до зор?
 Співаю я в ці дні ганьби
 І гнів і муку неозору,
 Коли лакеї йдуть утору
 І мовчать раби.
 Коли розходяться з словами
 В розгоні страшному діла.
 Розбий же голову об камінь,
 Моя Україна-удова!
 Як і колись, так і тепер ти
 Не спромоглась на гарний плід.
 Не вміла жити, так хоч умерти
 Зумій як слід!
 Ходю гнівною блукаю
 В своїм краю чужинцем я.
 Пожаром очі застилає
 Мені трагедія твоя.
 Німій, обдурений, забитий
 Невже не встать тобі від ран.
 Москві та Речі Посполитій
 Тебе жбурнув колись Богдан.
 А потім хтів тобі Мазепа
 Від серця широго добра.
 Його ти зрадила і степом
 Пішла рабинею Петра.

2

Хіба не жаль?
 Своєї зброї
 Не мавш ти в ці скорбні дні.
 У тебе так — два-три герої,
 А решта велетні в душі.
 А решта так, все безголов'я,
 Що на багно кричить — блакить.
 Якби я зміг, якби зумів я
 Тебе, України, воскресить!
 Твої шляхи — відчай і камінь.
 Така прекрасна
 І як на гріх
 Ти плодиш землю байструками,
 Багном і гноєм для других.
 У голові твоїй макуха.
 Хіба не можеш жити сама,
 Російсько — польська потаскуха,
 Малоросійська тюрма.
 Веди ж безшумно до загибуні
 Мене на розстріли і жуть!
 Ах, я люблю тебе, Україно,
 І сам не заню, що кажу.
 Я син твій, син,
 Що йшов за тебе
 На смерть і редути нераз.
 Я той, хто кинув бога й небо,
 Аби тобі був слухний час.
 Я йшов кривавими житами
 І знов піду, де кров і мгла
 Лиш одного я хочу, мамо,
 Щоб ти щасливою була.

Нарешті українців починають цікавити українські справи. Не стільки тому, що зменшилась байдужість, скільки тому, що події поцікавішали. Треба зауважити, що витлумачити їх досить складно, й щоб допомогти цьому, природньо звертатися до тих, хто може правити нам за авторитет, тобто до тих, хто не лише знаходиться на хвилі, але й активно впливає на її напрям.

Ми пропонуємо читачеві розмову з Вячеславом Чорноволом. Якщо два-три роки тому це була одна з нечисельних опозиційно настроєних осіб, то зараз це особа, що певною мірою репрезентує чималу українську опозицію. Це — метаморфоза дійсності, а не тільки зріст особи.

В майбутньому ми передбачаємо серію інтерв'ю з тими, хто творить події, або розбирається в них. Звичайно, ми могли б почати з одного з тих авторитетів, яких робить посада. Але до них не так вже легко дістатись і для того, щоб взяти інтерв'ю, редакції лишається тільки чекати, коли вони самі нарешті опиняться в опозиції. Втім, ми можемо самі зараз звернутися до періоджерела їх точки зору — до партійних газет, сьогоднішніх чи десятилітньої давності.

Отже —

РОЗМОВА З ВЯЧЕСЛАВОМ ЧОРНОВОЛОМ

Взяти інтерв'ю у Вячеслава Чорновола, відповідального редактора журналу "Український Вісник", одного з організаторів Української Гельсінської Спілки /УГС/, виявилось непросто. То він з'явиться в Києві, де поспіхом улагоджує спілчанські й редакційні справи, на ходу щось друкуючи на маленькій дорожній машинці, то вигулькне десь в Черкасах, Дніпропетровську чи Запоріжжі... Перехопили ми Вячеслава Максимовича таки у його львівській хаті, куди він зазирнув на кілька днів перед черговими мандрями. Попередив нас, що відповідатиме стисло, бо, слава Богу, настали часи, коли можна вже щось і робити, а не тільки говорити.

КОРЕСПОНДЕНТ "ДЗВОНУ": Таку можливість Ви, пане Вячеславе, очевидно, зв'язуєте з процесом демократизації в СРСР? Як Ви гадаєте, чи спричинила вона піднесення національної самосвідомості на Україні?

ЧОРНОВІЛ: Звичайно. Чим більше демократії — тим легше кожному національному організмові розправити замішані в застійному оціненні суглоби. Зрештою, навіть офіційні фіксують це піднесення, друкуючи такі матеріали, про появу яких в традиційно полохливій українській пресі кілька років тому не могло бути й гадки. Інша справа, що темпи росту національної самосвідомості українців обернено пропорційні шаленому опоріві шовіністично зорієнтованої партійної бюрократії, позиції якої на Україні ще майже не захитані.

К.: Які ж, на Вашу думку, тенденції і перспективи суспільного розвитку на Україні?

Ч.: Усе, на жаль, залежить від ситуації нагорі, у вищих ешелонах партійної влади. У нас ще не вироблено політичного механізму демократії, який гарантував би незворотність хоча б тих половинчастих демократизаційних процесів, що почалися в СРСР. Відчутне поправління горбачовської лінії після XIX конференції правлячої партії - добрий тому доказ. В таких умовах можна говорити тільки про альтернативні варіанти, а не про чітку перспективу. Якщо, наприклад, демократизація не буде остаточно похована, а теперішнє брежнєвське керівництво України буде, нарешті, усунуте і замінене реформаторами горбачовського типу, то можна чекати, що, пробудившись від тривалої летаргії, наш народ, поки що великий тільки кількісно, прискорено пройде етап етнічного самоусвідомлення і підніметься до державного мислення. Але не виключений і діаметрально протилежний варіант: бюрократичний апарат, активізований перспективою втратити тепле місце біля корита, візьме гору. Горбачова остаточно приборкують і спроводять на ранню пенсію або на символічну посаду типу Голови Президії ВР СРСР... Або ж прокинемося одного ранку і дізнаємося, що порядкують в СРСР вже армія і КГБ, які взяли на себе "благородну місію порятунку країни" від "екстремістів" /улюблене поліцейське слівце/ і "анархії"... Для України це означатиме, крім всього іншого, ще й дальшу втрату національного обличчя, може, навіть остаточно. Але все це - всього лиш гадання...

К.: Тому й вернімося до сьогоднішньої ситуації. Як би Ви могли сформулювати найголовніші гасла національно-демократичного руху на сьогодні ті, яких принципово можливо добитися?

Ч.: Відповідь знайдете в Декларації принципів УГС, яку я вважаю документом виваженим і реалістичним, більшість пунктів якого при продовженні демократизаційного процесу в країні можна було б перевести на рейки практичного втілення. Одним з найреальніших є, мабуть, гасло надання державного статусу українській мові. Тим більше, що маємо прецеденти - конституції трьох закавказьких республік. Але цей же приклад показує, що самого конституційного проголошення замало /чого у нас тільки не проголошували! навіть побудову комунізму за двадцять років!/, треба наповнити його реальним змістом. А це означало б проведення українізації всього державного і господарського механізму, вузівської і середньої спеціальної освіти. До речі, боротьбу за українізацію починаємо не з того кінця - зі шкіл. А потім дивуємося "несвідомості" харківського міщанина, що не захотів послати своїх дітей в пообіцяні рідною партією аж чотири українські школи на понадмільйонне індустріальне місто... Вважаю, що при більш-менш послідовному /не кажу вже - щирому.../ впровадженні українізації згори /русіфікаторська команда Щербицького для цього, звісно, не годиться/ вигляди на успіх у неї сьогодні більші, ніж були у потопленої Сталіним в крові українізації 20-х років. Національно-свідомих кадрів могла б підняти й Галичина. Зрештою, знайшлися б вони й на місцях. Нам бракує не так людей, як рішучості, сміливості.

Іншим реальним гаслом, під яким вже сьогодні можна було б об'єднатися громадян України всіх національностей, є екологічна. У зв'язку із злочинною політикою щодо України центрального московського апарату становить сякалося катастрофічне. Мова йде, по суті, про назрівачий екоцид /екологічний геноцид/ нації із масштабами більшими за страшний голод 1932-33 років на Україні. Взяти саму тільки атомну енергетику. На території республік, що складає 2,7 відсотка території Союзу, сьогодні зосереджено 40 відсотків потужностей атомної енергетики Союзу, а будівництво нових АЕС і нових реакторів

і не думають припиняти, незважаючи на голоси протесту. Значить, цей протест треба зробити всенародним. Якраз це й планує недавно створена Українська Гельсінська Спілка зробити своєю першою масовою акцією.

К.: Розкажіть більше про УГС, історію її створення, мету.

Ч.: Про мету читайте у програмних документах Спілки, там вона чітко викладена. Потреба ж створення такої масової правозахисної організації всеукраїнського масштабу, яка в основу своєї діяльності поклала б ідею національного порятунку, цілком дозріла. Для невеликої Гельсінської Групи, яка тільки й була можливою в умовах застою і репресій, яка самою своєю самопожертвою /вступ у Групу автоматично означав наступний арешт/ будила сумніння нації, нові завдання і масштаби були вже не по плечу. А тут ще й з'явилися на Україні із своїми "спокусними грамотами" вже організовані московські "обшедемократи"... Одним словом, обставини підганяли - і 7 липня 1988 року були оприлюднені програмно-статутні документи Української Гельсінської Спілки, на яку ми покладемо немалі надії. Чи вони виправдаються - залежить від нас з вами. До речі, символічно, що "день народження" нашої Спілки збігся в часі із одним з наймогутніших з серії знаменитих червнево-липневих львівських мітингів...

К.: Якраз про події останнього часу у Львові ми й хотіли Вас розпитати. Факти ми в основному знаємо від учасників, читали листок прес-служби УГС про жорстоку розправу над тими, хто прийшов на мітинг 4 серпня. Хотіли б почути від Вас узагальнюючу оцінку цих подій.

Ч.: Серія стихійних народних мітингів у Львові в червні-липні 1988 року, що завершилися згаданою Вами кривавою розправою 4-го серпня, - явище не локальне. Вони мають загальноукраїнське значення і звійдуть яскравою незабутньою сторінкою в історію українського національно-демократичного руху. Характерна деталь: коли на одному з мітингів партійно-радянські керівники Львова спробували звести розмову до місцевих справді болючих проблем /постачання, транспорт і т.п./, багатотисячна маса на це не купилася, вимагала говорити про справи загальнодержавні й загальнонаціональні: про викорінення бюрократії, про передачу влади Радам, обранням справді демократичним способом, про статус української мови як державної, про створення національної економіки...

Знаєте, я завжди був рішучим противником вигідного тільки нашим недругам протиставлення українців як "східняків" і "західняків", та й сам я родом з Черкащини, чимало років мого життя зв'язані з Києвом, де я вчився у вашому таки університеті і працював. І тому можу неупереджено сказати, що яким таким високий рівень національної свідомості і громадської організованості, як у Галичині, виявили мої земляки-наддніпряниці, деяких наших пекучих проблем сьогодні просто не існувало б.

К.: Це значить, що Ви невисокої думки про культурно-громадське життя Києва?

Ч.: Ні, чому ж... Київ теж починає оживати: УЖК, ваша "Громада", "Спадщина", екологічний рух, спроби мітингів, демонстрацій... Та й проблеми в зросійщеному місті складніші. Зрештою, тільки Київ дає деякі імпульси національно-культурному відродженню України по лінії, так би мовити, офіційній - найбільше через Спілку письменників, літературно-мистецькі вечори, навіть через газети і журнали /коли львівська преса, окрім журналу "Ловтень", із ідеологічних печер застою ще не влповзала/. І все ж таки від Києва як української столиці хочемо більшого. Згадаймо шістдесяті роки, коли саме звідси йшли по всій Україні, в тому числі і до Львова, імпульси національного відродження, розтоптані потім щербичькими й федорчуками.

На жаль, сьогодні про роль центра національного відродження, національно-демократичної думки Київ втратив - і наше спільне завдання /бо і я себе ніколи не переставав відчувати киянином.../ її повернути.

К.: А яке Ваше враження від інших міст України, де ви щойно побували?

Ч.: Сумне. Особливо від Дніпропетровська. Цю свою родинну втрату Брежнєв із Щербицьким довели, так би мовити, до повних кондицій, здійснюючи свою чорну мрію про "злиття", "стирання граней" і "єдиний радянський народ". Модної української школи і на звертання українською літературною мовою - здивування або й ворожості /хоча більшість говорить "суржилом"/. Навіть зовні місто російське: із сотень написів, оголошень, вітрин і т.п. мені двічі за кілька днів тільки зупинили українські написи - на кафе "Полтавські галушки" і на одній з книгарень... Українська думка ледь животіє: невелика група шанувальників української мови, що збирається раз на тиждень на лавочках біля театру... Чи не останньою на Україні про мовні проблеми згадав місцева преса /стаття поета Віктора Корза в обласній газеті/. Запоріжжя зовні місто трохи більше українське, але на сплюндрованій Хортиці хотілося плакати. Не можу собі уявити, щоб яка-небудь цивілізована нація допустила таку наругу над національною святинєю. А ми допускаємо...

К.: Чи беруть яку-небудь участь в українському демократичному русі національні меншості?

Ч.: Ще незначну. УГС налагоджує контакти із євреями, кримськими татарами. Думаємо про такі ж зв'язки із гагаузами, греками, можливо, захарпатацькими уторцями... Думаю, нам допоможе порозумітися заявлена в Декларації принципів УГС вимога забезпечення національно-культурної автономії всіх нацменшостей України, включаючи російську, як і вимога відновлення в складі УРСР Кримської АРСР із організованим поверненням репресованого Сталініним народу на батьківщину.

К.: Як, на Вашу думку, виглядає український національно-демократичний рух на тлі інших рухів в СРСР?

Ч.: Бліденько. Особливо на тлі всенародних рухів з широкими національними вимогами в республіках Прибалтики, у Вірменії. Недавно на Львівській нараді представники національно-демократичних рухів ми вирішили створити Координаційний Комітет Патріотичних Рухів народів СРСР, в який ввійшли представники Естонії, Латвії, Литви, Вірменії, Грузії і України. Будемо вивчати досвід наших друзів і, що можливо, використовувати у себе. Але це - тема окремої великої розмови. Додам тільки, що якщо про розмах національно-демократичного руху судити по реакції влади і по розмаху пропагандистських кампаній та репресій проти нас - то пальму першості довелося б віддати Україні. Просто-напросто за давньою традицією нас найбільше болять...

К.: І, нарешті, останнє. Нещодавно газета "Радянська Україна" у статті "Інтерв'ю "з-під поли" втішалася Вашим зауваженням про національну пасивність української молоді. Чи Ви можете сказати зараз, що змінилося. Коли у вересні минулого року ми з Михайлом Горинем давали ординарне інтерв'ю американській журналістці, з якого загумінкова українська партійна преса втворювала цілу кампанію /виявлено, передовсім проти самої себе.../, нам справді було прикро, що в умовах деякої лібералізації суспільного життя всі починають знову налегати тим же "шестидесятником", що вже пройшли суворим шляхом цькування і репресій /на моєму рахунку, наприклад, 15 років брежнєвських тюрем, концтаборів, заслання/. Сьогодні ситуація зовсім інша.

Наприклад, за ініціативою молоді був створений громадський комітет проведення мітингів у Львові, з'явилася немало молодіжних клубів, неформальних об'єднань. Зрештою, ваша "Громада" – хіба не одне з підтверджень того, що українська молодь потягнулася до активного громадського життя, що вам, як і нам, старшим, болить те пригноблене становище, в якому опинився народ, його зневажена мова, вивалена культура, його розтоптана державність.

К.: Дякую за розмову, пане Вячеславе! Бажаємо Вам успіхів у громадській праці для свого народу.

Ч.: Того самого бажаю і вам, і всій українській молоді, в якій – наша надія і віддяка за багаторічну працю, яка сьогодні уже нікому з нас не видається сізифовою.

11 серпня 1988 року.

Інтерв'ю взяв Олександр Ткачук.

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ З ПРИВОДУ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕБУДОВИ

Злостивих радикалів, які весь час галасували, що гласність у нас дуже обмежена, нарешті посоромлено: не пройшло й чотирьох років з початку перебудови, як на Україні зі сторінок письменницької газети заговорили про репресії 1972–73 років!

Тепер всім зрозуміло, що гласність не має меж: названо прізвище одного /і/ винного за ці репресії – секретаря ЦК КПУ з ідеології Маланчука /нині покійного/, навіть введено в обіг термін "маланчунізм", яким користувалися раніше лиш запеклі шестидесятники та агенти ЦРУ – українські дисиденти!!

Навіть дозволено розповісти про те, що в кулуарах Спілки письменників говорять про одного високопоставленого партійного діяча /нині покійного/, який став прототипом Володьки Лободи і організував цькування Гончарового "Собору"!!!

Як би там не було, кілька публікацій в "Літературній Україні", можна сказати, "відкрили тему", показали, що про події двадцяти-п'ятнадцятирічної давнини на Україні можна вже говорити.

Якщо можна, то спробуємо і ми.

Межа 60-х – 70-х була не просто зламом десятиріч – то був рубіж дуже важливих відтинків української історії. Перший з тих відтинків хронологічно співпав з шестидесятими роками і був породжений лібералізацією московської політики за Хрущова. То був другий після встановлення влади більшовиків на Україні етап національного відродження після "українізації" 20-тих років. То був час, коли квіти української культури, національної самосвідомості пробилися крізь паморозь непевної хрущовської відлиги. То був час, коли українці почали усвідомлювати себе українцями, почали усвідомлювати необхідність збереження української мови, пам'яток історії, народних звичаїв.

Брежнєвське керівництво, звичайно, не могло безсторонньо спостерігати за тими процесами. Воно бачило в них небезпечні для синтезованої держави відцентрові тенденції або, принаймні, загрозу для впровадженої тоді політики надцентралізації. Тому дуже швидко проти шестидесятників почали застосовувати рішучі заходи.

Не зупинились і перед такими великими митцями як тодішній голова правління СПУ Олесь Гончар. До речі, прототипом Лободи був не хто інший як Ватченко, що в 1963 році, коли з'явився "Собор" був першим секретарем Дніпропетровського обкому КПУ /цкування Гончара почалося в дніпропетровській обласній пресі/.

І все ж, се ще було не те, чогось нашим керівникам не вистачало. Зараз важко судити, що відбувалося на початку 70-х за кулісами влади, хто приймав рішення, хто давав вказівки, яка була позиція тієї чи іншої відповідальної особи. Можливо, брежнєвське керівництво було незадоволене масштабами цкування шестидесятників на Україні й вирішило покінчити з сим рухом раз і назавжди. Інші причини тому, що відбулося 72-го року знайти важко.

У травні 1972 року Петро Шелест зникає з поста першого секретаря ЦК КПУ, а натомість обрано на цю посаду Володимира Шероцького. Перед тим Шероцький займав пост голови Ради Міністрів УРСР. Але, мабуть, не лише своїй попередній посаді зобов'язаний Володимир Васильович сим злетом. У той "застійний" час біля керма держави з'явилися люди, які мали шастя працювати колись у Дніпропетровську плічо-пліч з Леонідом Іллічем. Се були, зокрема, крім Шероцького, колишній міністр внутрішніх справ Микола Шолохов та теперішній голова КДБ Віталій Чебриков. /Мойно Чебрикова обрано секретарем ЦК КПРС та головою правової комісії ЦК КПРС/.

Отож, після свого підвищення Володимир Васильович почав підбирати собі "команду". В ті ж часи до республіканського керівництва потрапили вже відомі нам товариші Маланчук та Ватченко.

Ось що згадує про ті часи Вячеслав Чорновіл: "Арешти супроводжувались потужним наступом на українських письменників, діячів культури, вчених, усіх, кого турбувала доля рідної мови, хто мислив нестандартно. З'явилися розгромні статті у пресі, почалися вилучення виданих перед тим книг, стали практикуватися вимушені покаєння та публічні проробки /дещо в стертому вигляді повторювалася ситуація 30-х років/. Від активної участі у створенні духовних цінностей нації було усунено зовсім або на довгі роки багатьох талановитих письменників, критиків, перекладачів, істориків, художників, режисерів. Інші опустилися до пристосовницьких творів, негідних їхнього таланту, зате пішли в гору кон'юктурники та пройди-світи на взірці тодішніх директорів Інституту літератури АН УРСР Шамоти або секретаря ЦК КПУ Маланчука. Різко посилилась русифікація: українська мова остаточно виганилась із усіх сфер державного, громадського і культурного життя, за особистим прикладом Шероцького від неї відмовилися партійні організації". /"Український вісник" 7/.

Сотнями виключали студентів з університетів за стандартним звинуваченням в націоналізмі.

В офіційній пресі як тоді, так і зараз з'являються темні натяки про якісь кримінальні чи державні злочини людей 60-х років. Але чому б не розкрити їх і не пояснити нам?

Як нам зрозуміти те, що сталося з популярним літературним критиком 60-х років Іваном Дзюбою. Він закінчив аспірантуру, але відійшов від російської філології і почав писати про гострі проблеми української культури. Невже за се його заарештували, засудили, помилували і по суті витіснили з українського літературного процесу?

Нині в таборах і засланнях став інвалідом першої групи колишній літературний критик і перекладач Іван Світличний. Які він зробив злочини в літературі і за що заплатив життям?

Ходять чутки, що літературний критик Євген Сверстюк писав літературно-критичні статті про Котляревського, Шевченка, Гончара, надіслав їх до наших газет і журналів, що він офіційно виступав перед багатолітніми аудиторіями, а в 1972 році за ці "злочини" був засуджений.

Ми зовсім не знаємо як і чому серед "злочинців" опинилися висококваліфіковані науковці, та й ще з такими іменами як Коцюбинська і Франко. Чому їх імена були викреслені з контексту української культури? Хто і за віщо засудив їх на небуття?

Невже справді колишній аспірант інституту літератури Василь Стус за збірку віршів "Зимові дерева" та за рукописи статей про Тичину загинув у таборах?

Що було зроблено з тими, хто читав, слухав шестидесятників, робили впрізки з їхніх публікацій і переписували їхні твори?

Кажуть, на літературних вечорах гримів у шестидесяті роки поет Микола Холодний. Які він зробив злочини перед народом і чому зник зі сцени?

А як став злочинцем Колишній парторг СПУ, автор популярних романів, нарисів і віршів Микола Руденко, інвалід війни, ветеран і т.д. За що його твори вилучено з бібліотек і викреслено з української літератури?

Кажуть, був такий студент-медик Микола Плахотнюк, якому за інтерес до української літератури і культури дали сім років психушки?

Чи правда все це, чи неправда, нам повинна повідомити преса в епоху гласності.

Чому вона злочинно мовчить і натякає на літераторів, перетворених на злочинців?

А хто з такою методичністю нищив українську культуру, літературу, прашів українську мову до того стану, в якому вона опинилася зараз?

Маланчук та Ватченко?

А їхній безпосередній начальник, той, хто уособлює ще й зараз найвищу владу на Україні, не повинен відповідати за воскресіння сталінізму на початку 70-х? Чи, може, він не знав про репресії? Чи, може, нехороші підлеглі старанно маскували від нього свої чорні справи?

Не міг про все те Щербицький не знати. Більше того, нічого, б страшного маланчуки та ватченки не наробили б, якби позиція "першого" була протилежна їхній.

На ХІХ партконференції прозвучали імена членів ЦК КПРС, які скомпрометували себе діяльністю в "застійні" часи. Але чому не було названо прізвища Володимира Васильовича? Як член Політбюро ЦК КПРС він має нести відповідальність за застій не лише на Україні, а й в усьому Союзі.

Всі добре розуміють, що за нашої системи виборів у партії, замінити на посту "першого" Щербицького кимось іншим можна лише з Москви, так як замінили брежнєвців в Узбекистані, Вірменії, Казахстані, Азербайджані. Але Щербицький чомусь користується великим довіром "нагорі" - нещодавно його на честь семидесятиліття було, навіть, нагороджено орденом. /На останньому пленумі ЦК КПРС було спроведено на пенсію всіх підстаркуватих членів Політбюро крім Щербицького/. Так що чекати на якісь зміни з гори - марна справа.

Зараз на Україні ми маємо рівень гласності набагато нижчий за середньосовєтський. Українські читачі дивуються, порівнюючи, наприклад, "Огонек" чи "Московские новости" з київськими, львівськими чи харківськими виданнями. Здається, Україна загальмувалась чи то наприкінці "застійного" періоду, чи то на самому початку перебудови.

Вже рік на Україні продовжується цькування людей, які в період панування брежнєвщини не побоїлися чесно і відкрито сказати про недоліки пануючої у нас системи, про невирішеність національного питання в СРСР і пропонували той шлях виходу із становища, який, власне і був прийнятий керівництвом партії у період перебудови. Ті люди заплатили за свою чесність хто довгими роками

таборів, а хто й своїм життям. Навіщо ж рупори правлячої на Україні команди Щербицького – газети "Радянська Україна", "Вечірній Київ", "Львовская правда" виливають на голови тих людей брудні помії – звинувачення в стилі Кагановича, Суслова чи Маланчука.

Користуючись безкарністю та заохоченнями своїх господарів, послідовники недоброї пам'яті колишнього голови КДБ УРСР Федорчука перейшли вже й до діла.

26 квітня 1988 року КДБ та міліція застосовують насильство до учасників мирної екологічної демонстрації на площі Мовтневої революції в Києві, які тримали гасла, взяті з сторінок "Літературної України".

У липні прямо на вулицях Києва молодці у цивільному похапали 17 представників Українського культурологічного клубу і розвезли їх подалі від столиці.

4 серпня 1988 року львів'яни назвали "днем собачої демократії" мирну демонстрацію спецзагони розганяли з собаками. З'явилась і перша жертва української перебудови – активіст та організатор львівських демонстрацій тридцятирічний інженер-фізик Іван Макар – в той же день "собачої демократії" його заарештовано.

Що ж протизаконного чи антирадянського вчинили ці люди? Владе так і не відповіла на це запитання. І навряд чи відповідь, поки не пориється у своїх словниках маланчуківських ярликів.

Причина цієї кампанії /а те, що всі ці факти-ланки одного ланцюга, початок якого виходить від найвищого виступила влади на Україні, мабуть, зрозуміло/ проста. По-перше, "застійні товариші" у такому спосіб наділяються на тих, хто в шестидесятих-семидесятих відкрито говорив про їх зловживання владою, а по-друге, вони зрозуміли перебудову по-своєму: говорили одне, тепер будемо говорити інше, а робити будемо так, як робили.

Ні, не УКК та редакція "Українського вісника" антирадянщики. Антирадянщики – теперішні керівництво України, що знехтувало свободами, гарантованими радянською конституцією, що знехтувало основним радянським принципом: "Вся влада – радам".

Тепер доконечно ясно: на Україні не буде радянської влади до-ти, доки тут владаризуватиме команда Щербицького.

Хома СЕВЕРИН

Товариство "Громада" у боротьбі за збереження пам'яток культури та за екологію зіткнулося з такою закономірністю. Писання листів та звертання до офіційних органів рідко коли допомагало справі. Тисячі підписів було зібрано під вимогою заборонити будівництво Чигиринської АЕС, але будівництво продовжується. Контр-адмірал Коровін, начальник київського військово-морського політичного училища, не дивлячись на протести київської громадськості, заявляє: "Ми ніколи не підемо з цієї території" /території Могиланської Академії та Братського Монастиря – національної української та загальнослов'янської культури і святині/. Чиновники типу Коровіна будуть до тих пір господарями нашої землі, доки влада буде належати не народові, а незалежним від народу партійно-державним бюрократам.

X X X

Вмирають поети в душі,
А потім в лікарнях вмирають.
Ховають спочатку вірші,
А потім поетів ховають.
Поету копають яму,
Коли - знає тільки сам,
В поезії - білі плями.
Ще більше на серці плям.
Неначе потрапив не в свій город,
Нервово повітря ковта...
Поете, не той тепер Миргород,
Хорол-річка не та...
Поетів вивчають діти
І слідчі, деś цілу ніч,
Поетам купують квіти,
Померлим, відома річ.
На пивинтар, за місто, як сніг,
Вивозять на третій швидкості.
Глузують із друзів їх,
Немов з історичної рідкості.
Кати над труною щось мимрять,
Тяжкі їх діймають турботи -
Як тільки поети вимруть,
Не буде катам роботи.
На сайкових зямних схилах
Капають сльози удавані,
І сняться поетам в могилах
На півночі зими недавні.
І білі ведмеді... Ватра...
Землянських трісок опилки.
Поетів не стане завтра,
Залишаться члени спілки.
І як нам з-під криг тоді виплисти?
І хто нас запалить? Хто?
Он знову на третій швидкості
Помчало когось авто.

ШКОЛА ПАРТИЙНОГО ПАРТУ

В.В.ЩЕРБИЦКИЙ

3 книги

"Значение книги Л.И.Брежнева "Воспоминания" для дальней-
шего совершенствования идей-
но-политического, трудового
и нравственного воспитания
трудящихся" /Доклад на Рес-
публиканской научно-практи-
ческой конференции 19 января
1982 г./ КЛБВ.

"Для всех нас, для партийно-идеологического актива республики
книги Леонида Ильича Брежнева "Малая земля", "Возрождение", "Цели-
на", "Воспоминания" в буквальном смысле слова являются энциклопе-
дией партийной работы". /с.40/

"Произведения Леонида Ильича - это не только воспоминания о
прошлом, пережитом. Его содержание непосредственно обращено к се-
годняшнему дню, неразрывно связано с перспективами дальнейшего и
духовного развития советского общества". /с.4/

"Говоря о задачах пропаганды, Л.И.Брежнев подчеркивает: "Формализм в этом деле противопоказан, обязательно нужен творческий
подход".

Для идеологических кадров примером такого подхода всегда бы-
ла и остается деятельность нашего учителя и вождя В.И.Ленина. /с.9/

"Л.И.Брежнев убедительно показывает, какой поистине несокру-
шимой силой является ленинская дружба народов СССР, их интернаци-
ональная сплоченность". /с.33/

"Актуальность этой задачи об"ясняется и тем, что у нас еще
есть люди, случайно оказавшиеся на идеологической работе. Если
лектор, - замечает Леонид Ильич, - мямлит на трибуне, повторяет
общезвестное, то пользы от этого ни на грош, более того, та-
кой оратор может отучить людей вообще слушать лекции". /с.10/

Пропонуємо вашій увазі розповідь про події бурхливого літа у Львові. Початок їх подаємо за статтею, що було переданою нам Вячеславом Чорноволом /публікуємо з незначним скороченням/. Ренту - за листками прес-служби УРС та свідченнями членів "Громади", що недавно повернулися зі Львова.

Варто звернути увагу на зміну позиції влади після партконференції. До - роздратування, але і очікування, доходило навіть до загравання з громадськістю. Після - погроми, жорстокі розправи з демонстрантами, цькування активістів. Зрештою, події говорять за себе.

ДЕСЯТЬ ДНІВ, ЯКО СКОЛИДУЛИ ЛЬВІВ ...

Десятиднівка, що розпочалася 13 червня 1968 року стихійним мітингом львів'ян біля пам'ятника Іванові Франкові, увійде світлом сторінок в історію міста.

Протягом останніх місяців пристрасті у Львові спалахували не раз: то на добровільних концертах товариства Лева, то на вечорині-ських вечорах, то на дискусіях молодіжного політичного клубу. Однак каталізатором незадоволення консервативної політичної керівництва області і республіки стали антидемократичні "вибори" делегатів на конференції КПРС, яка мала вирішувати дальшу долю демократичних процесів, що розпочалися в країні.

Попередником до вибуху стала безглузда заборона місцевої влади проводити 13 червня в Будинку культури будівельників установчі збори товариства рідної мови ім. Тараса Шевченка. Обурені люди перед замкненими воротами Будинку культури зібрали 300 підписів під телеграмою протесту на адресу партконференції, гасека ЦК КПРС М.С. Горбачова та "Літературної газети" і рушили до недалекого парку, де біля пам'ятника Іванові Франкові провели мітинг, в якому взяли участь понад тисячу осіб. Там не тільки виставили прапор Товариства рідної мови, але і говорили про гостросоціальні і національні проблеми і постановили 16 червня провести біля пам'ятника ще один мітинг, запросили на нього делегатів XIX партконференції, щоб запитати, хто і як обирає їх, та з яким багажем вони йдуть на партконференцію.

Влада, зрозумівши, що мітинг заборонити не вдасться, вирішила локалізувати його, провівши в тому ж таки Будинку будівельників, з залу якого могло поміститися 300-350 осіб. Туди з'явилось декілька делегатів; за годину до початку були приведені організовані "представники трудящих". Але львів'яни, що зібралися біля пам'ятника І. Франка /їх було щонайменше 7 тисяч/, розпочали свій мітинг і зажадали, щоб делегати з'явилися до народу. Промовці обурювалися недемократичною процедурою виборів делегатів на партконференцію, появою в списках львівської делегації партсекретарів із Києва і Москви, висловлювали, зокрема, недовіру секретареві ЦК КПУ Сльченкові, першому секретареві львівського обкому КДБ Погребиникуві, начальникові львівського управління КДБ Маликові, запропонувавши замість них інші кандидатури.

Серед них були письменники Роман Іванчук та Роман Лубківський, голова товариства Лева Орест Шейко, інженер Ярослав Путько. Від делегатів партконференції, що перебували - таки з клубу до парку, зажадали поставити в Москві надбавлі питання про надання державного статусу українській мові, про республіканський госпрозрахунок та самофінансування, про реорганізацію КДБ і зняття із нього функцій

ції політичної поліції, про доступ до архівів КДБ і реабілітацію політ'язнів часів сталінщини і брежнєвського застою і т. д. Було зачитано статут створеного Демократичного фронту підтримки перебудови. Остаточний текст звернення до делегатів партконференції було вирішено затвердити на всенародному мітингові на стадіоні "Дружба" 21 червня.

Опинившись лицем до лица з народом, присутні на мітингу секретар міському партії Волков /делегат партконференції/ та голова міськвиконкому Похота змушені були погодитись на проведення мітингу на стадіоні, обіцяючи його озвучити. Обіцяли також об'єктивно освітити події в пресі, відповівши там на численні, не раз дуже гострі, запитання до делегатів /усі записи, що надходили з людської маси, були зачитані/.

Однак уже наступного дня влада почала вживати контрзаходів. До Львова з Києва прибув секретар ЦК КПУ Єльченко, провів партійний актив, на якому засуджували "неорганізоване зборище" біля пам'ятника Франкові, та інструктивну зустріч із львівськими журналістами і кореспондентами центральних і республіканських газет у Львові. Було вжито заходів, щоб правда про мітинг у офіційній пресі не з'явилася. 18 червня у місцевій пресі з'явилось санкціоноване особисто Єльченком коротка повідомлення про мітинг, де йшлося, що "окремі особи ... робили спроби нацяти мітингові демагогічного відтінку, завести ділову і відверту розмову в націоналістичне русло, говорити про надувані проблеми і питання, що не мають місця ні в місті, ні в області". Були названі "відомі своїми злісними наклепницькими вигадками і нападками на нашу дійсність "видавці" скандального "Українського вісника" В.Чорновіл і М.Горинь, а також члени ініціативної групи мітингу Ірина Калинець, інженери І.Макар та Я.Путько.

... Тим часом 20 червня, напередодні мітингу на стадіоні, в переповненому клубі будівельників таки відбулися раніше заборонені збори Товариства рідної мови, що перетворилися в справжню національну маніфестацію.

Того ж 20 червня в обкомі партії допізна засідав справжній штаб боротьби з народним рухом, де були присутні також армійські, кадебістські й міліційні начальники. Проглядалися таємно зняті на мітинг 16 червня кінокадри, виявилися "зачиники" і "активісти" серед публіки. Намічались круті заходи на випадок загострення становища. В передмісті Львова проходили навчання спеціальні загони для придушення заворушень.

Вранці 21 червня в поштових скриньках майже всіх мешканців Львова з'явилася віддрукована багатотисячним тиражем листівка від імені Львівської міськради. В ній повідомлялося про введення в області "Тимчасових правил проведення вуличних маніфестацій, мітингів, демонстрацій". Необхідність їх пояснювалася тим, що "на мітингах і зборах... просять слова оратори, які безвідповідально вигукують лозунги скоріше емоційні, ніж розумні... деякі організатори мітингів діють самочинно, роблять спробу підмінити демократію анархією". Листівка закликала "не піддаватися на провокаційні заклики демагогів і крикунів". Існує думка, що листівка тільки підіграла інтерес львів'ян до мітингу і збільшила кількість його учасників.

Із великим запізненням, тільки в другій половині дня, в кіосках з'явилася газети з текстом "Тимчасових правил" та з великими наклепницькими статтями, в яких масовий народний рух виставлявся як провокація декількох "екстремістів", насамперед видавців журналу "Український вісник" В.Чорновола і М.Гориня. Стаття "Спекулюючи

демократизмом і гласністю" в обласній газеті "Вільна Україна" /автори - Г.Гнатів, Л.Сухонос/ побудована за витвертими трафаретами застійних часів. Жодної спроби зрозуміти причини такого масового руху. Мовляв, все організував "режисер-постановник" Чорновіл з "друзями-соратниками" Горняками. А далі - копання в біографіях із спробами знайти що-небудь компроментує: Чорновіл, мовляв, був засуджений, розлучався, живе "за рахунок інтерв'ю, які охоче роздає західним кореспондентам" /насправді не має з того ні копійки/, з Рейганом зустрічався /ну то й що? М.С.Горбачов теж зустрічався.../. А ось брати Горні 22 /1/ роки тому казали не те, що кажуть зараз. А ось Ірині Калинець, що була одним з ведучих біля пам'ятника, машину подарували... І тому подібна аргументація. Ці самі "аргументи" взяті із спільного джерела інформації, і в статті "Львовской правди" "На обочине" /автори - Д.Домбровська та А.Лисюк/, але ця остання ще й прикрашена воєвничим шовінізмом /просторінкування про прогресивний процес асиміляції національностей, таврування "чорнособітством" вигляд широкої громадськості про надання українській мові статусу державної та ін./.

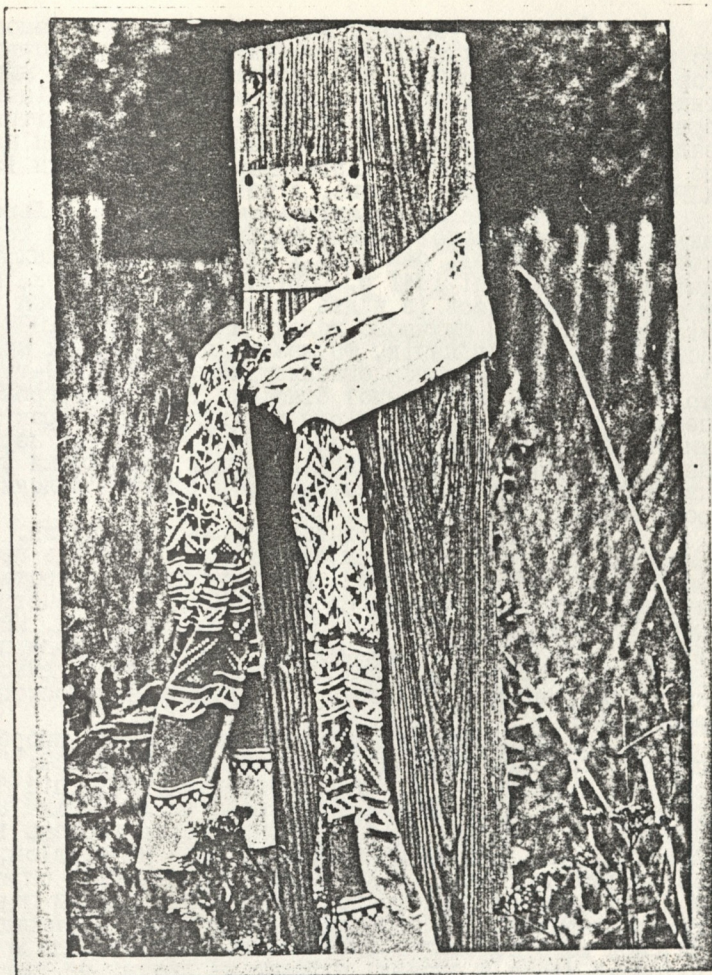
Таке було "ідеологічне забезпечення" владою народного мітингу. А ось матеріальне: стадіон "Дружба" терміново закрили нібито на ремонт; площу перед входом на стадіон оточили міліцейськими постами, помістили машини, військовими установками для глушіння; оперативниками КДБ і міліції, мабуть, для хоробрості, видали по чарці горілки /бо від усіх таких, яких неважко було б вирізнити з натовпу, несло хмільом.../.

Але зупинити людей було неможливо. Вони йшли суспільним потоком, заповнили по вітні велику площу перед стадіоном і прилеглі схили. За попередніми підрахунками, на мітинг зібралися 40-50 тисяч львів'ян.

Але з вини переляканої влади мітинг було зірвано. На стадіон людей не пустили. Озвучення не забезпечили. Делегати партконференції до людей не з'явилися. Керівники області й міста теж. Козлом відпущення перед народом партбюрократи виставили дрібного чиновника - голову Ленінського райвиконкому Летюгу, який, озброївшись мегафоном, закликав людей розійтися з "незаконного зборища", вів себе з величчом, ніби провокуючи конфлікт народу і влади. У відповідь багатотисячна маса дружно скандувала: "Ю-ро-кра-ти!" і "Ганьба!". Однак серйозних зіткнень не було, крім незначних ексцесів /присутні заїжджали, наприклад, і легкими підтовхуванням прогнали з мітингу завідувачого відділом пропаганди обкомівської газети "Львовская правда", автора наклепницьких шовіністичних статей Аліма Лисюка/.

Тисячі людей, що вперше за радянські часи зібралися на такий масовий, не санкціонований владою мітинг, бажали продовжувати його навіть в цих ненормальних умовах, хотіли зібрати підписи під зверненням до партконференції. Однак забракло вирішили та організованого листу до партійним керівникам ініціативного комітету, що стихійно сформувалася ще на мітингу 13 червня. Одні під тиском КДБ і прокуратури /усіх за кілька годин до мітингу викликали в прокуратуру й погрозували санкціями/ на мітинг не з'явилися; інші розгубилися, просили людей розійтися, "знімали з себе відповідальність"... Ініціативний комітет не організував необхідної в таких випадках служби порядку, що дало можливість провокаторам шантажувати ініціаторів мітингу.

Залишившись без проводу, народ не спішив розходитись, стихійно самоорганізувався, частина при сутніх з портретами Горбачова і гаслами з вимогами гласності і демократизації рушила через усе місто до пам'ятника Леніну.

Обычный вид на могилы политзаключенных
на кладбище между деревнями Борисово и
Коньково на берегу реки Пусовой (Средний
Урал). С лева на право: могила то. Митвина
(№ 7), ^{Ирина Митвина} Аристовна (?) (№ 8), В. Стуса (№ 9).
На переднем плане аука путешественни-
ка из Прибалтики (на ней указан год его
ареста).

Фото М. Никитца
27 сент. 1988г.

У військовій частині, яка мала розганяти демонстрацію, виникло замішення /не наважилися солдати і офіцери волювати з портретами Горбачова/ - і демонстранти пройшли через увесь центр. Перед пам'ятником, до якого людей не підпустили щільна міліційна заслона, відбувся стихійний мітинг. Розбивалися на групи, мітингували й ті, що залишилися на стадіоні. Чулися вимоги переобрати партпаратників, що самі себе послали на партконференцію, вивести із Політбюро ЦК КПРС Лигачова і Щербіцького, ліквідувати КДБ...

... 23 червня на Личаківському цвинтарі у Львові відбулася панихида біля братської могили жертв сталінського терору, в якій поховані сотні людей, без суду і слідства знищених чекістами у перші дні війни у червні 1941 р. Горіли десятки свічок, могила потопала у квітах. Було десь із п'ять тисяч осіб. Молчали також за багатомільйонні жертви штучного голоду на Україні у 1932-33 роках, мільйони українських "язнів", що лежать в безіменних могилах на півночі і сході Росії, за замордованих у неволі в 40-50-ті роки єпископів та священників забороненої Сталіном 1946 року греко-католицької церкви, за репресованих після приєднання 1939 року Західної України українських студентів, за послані на смерть жертви брудної війни в Афганістані. Молебень відслужили священники української греко-католицької церкви Михайло Гаврилів і Петро Зелених, що минулого року виїхали з підпілля.

... Резонанс останніх подій у Львові гучний. Місто гуде. Ширяться фантастичні чутки, серед них і вочевидь провокаційні. Щоб роз'єднати населення міста, яке згуртувалося проти бюрократів, розпускають вигадки, що учасники мітингів та демонстрацій нападали на росіян, вимагали депортації їх з України і т.і. Насправді ж на мітингах біля пам'ятника Франкові і на зборах товариства рідної мови, українські національні вимоги поєднувалися із вимогою забезпечення культурно-національних потреб всіх національностей, в тому числі і російської.

Після кількадесяти мовчання скоромовкою прореагувала на зірваний мітинг біля стадіону "Дружба" місцева преса. "Вільна Україна" зустріла оцізного взе автора подібних публікацій Л.Сухомес позловтішалася, що ініціативна група на мітингу "здала позиції", і стала повчати, що мітинги треба проводити організовано і "культурно". /Ліси не сама влада, не пустили людей на стадіон, не забезпечили обіцяного звучання, підіславши провокаторів, спричинила саме такий перебіг мітингу/. А обльований демонстрантами новініст Алім Лисюк гірко скаржився в "Львовской правде", що на мітингу "недостойно вели себе по отношению к оппонентам, опускаясь даже до хулиганских выходов" /воно її справді плювати на ладуну не гарно, якщо вона навіть цілком того заслуговує.../. Трохи менш ортодоксальна "Ленінська молодь", пишучи 23 червня ще про мітинг біля пам'ятника Франкові і не згадуючи і словом події біля стадіону, хотіла догодити "і вам і нам". В одному місці статті В.Андреевої та М.Мішенка "Мітинг" визнається серйозні проблеми з українською мовою й культурою в республіці, а в іншому риторично випливає "якої ж державності бракує УРСР, рівноправній республіці Союзу РСР і повноправному члену ООН!".

Хоча автори в молодіжній газеті не опустили до приємів своїх колег із партійних газет, але від пересмікування змісту, вступів ораторів таки не втрималися. Навіть вжиті Чорноволом широко відомі слова Леніна про "обрусілих іноземців", які бувають більшими лівіністами за самих росіян, Андреева і Мішенка назвали "чорносотенням"... Не варто було також молодіжній газеті ганьбити себе захистом горезвісних статей кримінального кодексу про "агітацію і пропаганду" та "наклепи", що призвели до багатьох не обгрунтованих репресій, адже питання про анулювання цих статей поставлено навіть офіційно.

... Хочеться вірити, що бойова декада в житті старовинного українського міста — одного з центрів української духовності — на випадковий епізод, а початок великих суспільних зрушень на Україні, що їх вже не зупинити.

Вячеслав ЧОРНОВІЛ.

Не встигли львів'яни спробувати на зуб, що таке гласність, правова держава, як подув холодний північний вітер, і місцеві керівники почали гасити політичну активність львів'ян державним кулаком.

26 липня цього року у Львові, біля пам'ятника Іванові Франкові міліція брутально розігнала мітинг, на який зібралося більше тисячі осіб. Напередодні львівський міськвиконком повідомив через пресу і радіо про заборону мітингу, запланованого на 4 серпня, а також щочетвергових читань, які молодь влаштовувала біля пам'ятника Іванові Франкові, знайомлячись із "Українським вісником". Декларацією принципів УГС та ведучи відкриті розмови на актуальні теми.

Розцінюючи дії влади як порушення елементарних принципів демократії, львівська громада все — таки зібралася біля пам'ятника на читання. Люди хотіли обговорити питання, пов'язані зі створенням Демократичного фронту захисту перебудови і заборони мітингу. Але до пам'ятника Франкові львів'яни не пустили. Після двадцятичасного мітингу 7 липня навколо пам'ятника виросло ристування /"Франко в ристуванні!" Чи не знаменно?/, а чотиритутник площі западали ві "отці міста" загородили високим парканом. Громада людей, що тулилася біля нього, дуже швидко росла, незважаючи на велику кількість міліції, дресированих вівчарок на повідках у собаководів-міліціонерів, які розгулювали по газонах, кількох десятків міліцейських машин, напівавтобусів і критих "буд-воронків".

Громаду тут же щільним кільцем оточила міліція. Спочатку начальник міського відділу МВС оголосив, що сьогодні читання біля пам'ятника не відбудеться, бо воно протизаконне, і вимагав розійтися. Його вимогу відразу ж продублювали гучномовці з нападками на "екстремістів". Це викликало природне обурення громадськості. Почався гарячий словесний двобій. Люди, молоді і літні, жінки і чоловіки відстоювали своє право на свободу слова, картали мінливу гласність, що обернулася новими заборонами і погрозами репресій. Просто на очах із заляканих, безсловесних функціонерів народжувалися громадяни і вимагали своїх прав. Тоді владомощі застосували силу. Вони викручували жертвам руки і тягнули до машин. Де і досі ми не маємо повного списку репресованих, деє біля п'ятидесяти чоловік забрали червононакетники, і лише тоді їм вдалося розсіяти розбиту на ізольовані групи громаду. Серед затриманих були: Я.Путько, Я.Гайда, М.Грабовенський, Ірина та Ігор Каленці, І.Конопада, І.Макар /затриманий на головишті/, Я.Лизега, М.Мяус, М.Полотнюк /син Ірини Вільде/, В.Ярко та інші.

До пізньої ночі їх тримали в районних відділеннях міліції, потім розвозили по судах, які визначили покарання: попередження, штраф, примусова робота до двох місяців з вирахуванням двадцяти відсотків платні, арешт до 15 діб. Недавно звільнений з ув'язнення Максим Полотнюк попав знову за ґрати.

На мітингів львівської владою і зібрало сотні підписів під заявою на ім'я М.Горбачова і Генерального Прокурора СРСР Сухарева і тут же відіслали її телеграмом. Понад десяток людей вислали М.Горбачову індивідуальні телеграми протесту. Однак відповіді і досі немає.

А через два дні газета "Ленінська молодь" повідомила про відміну організаційних зборів ініціативного комітету Демократичного фронту, що мали відбутися 3 серпня 1988 року. Однією із причин названо мітинг 28-го липня.

Не дивлячись на кількаразові оголошення в пресі про заборону наміченого мітингу, 4-го серпня о 13 годині біля Львівського університету зібралася кількатисячна львівська громада. На цей раз її не пустили навіть до невеликої площі біля огороженого парканом пам'ятника Іванові Франкові. Всю університетську вулицю захопила міліція. Кілька тисяч людей зайняли тротуари по вул. Словацького, 17-го вересня, Міцкевича.

Розправа почалася о 19.00. Вимуштрувані бойовики із шостої роти спеціального призначення кидалися в скупчення людей, викоплювали жертву і волокли до машини. Молоду жінку не могли вишхнути до машини — вона одчайдушно опиралася. Тоді її схопили за голову і товкли нею об край кузова машини доти, поки вона перестала опиратися і аж тоді її напівпритомну кинули до машини. Ще одну жінку за волосся тягли до "воронка", іншу штовхнули так, що вона до крові оддерла коліна, тендітного юнака несли за волосся і ноги.

Паньковані собаки рвали на спинах людей сорочки, сукні, кусали за ноги і руки. Цільний ряд міліції і військових, що підійшли зі сторони вулиці Міцкевича, почав тиснути львів'ян у напрямку вулиці 17 вересня. Там скупчилося кілька тисяч людей. "Чому не розходитеся? що вам потрібно?" — владно запитує полковник міліції. "Мітинг! Мітинг! Звільніть Макара!" "Не бути мітингу!" — рішуче відчеканив полковник. Хтось крикнув: "Воле! Україні!", і кількатисячна громада почала скандувати: "Воле! Воле! Воле!".

Раптом рота спеціального призначення кинулася до скупчення людей, що відповіли одноставним: "Ганьба! Ганьба!".

Витісняючи людей з біля університетських тротуарів, цільна лава міліції збила їх у монолітну колону, вони, взявшись за руки, рушили до оперного театру, співаючи "Ой на горі та й жінці жнуть...". Народ сконцентрувався на бульварі біля оперного театру. Хтось знову почав пісню. Підхопили всі. Тузляво звучать "Ой там під горою старі дуб стоїть", "Ребе та стогне Дніпр широкий" та інші. А коли демонстранти почали співати "Інтернаціонал", на них кинулися дресировані штурмовики в сірій уніформі. Бойовики вправно наносили удари по ширках і печінці обраних жертв, пускаючи в дію не тільки кулаки, але й коліна. Викручуючи руки, потягли до машини дівчину з фотоапаратом. Помітивши хлопця що фотографує, накинулися на нього, наче яструби. Як справні злочинці, вони з усіх сил намагалися зняти докази своїх злочинів: безцеремонно викоплювали фотоапарати, засвічували плівки.

Істгрім тривав 7-8 хвилин. Група штурмовиків напала на високого стрункого чоловіка з буйним сивим волоссям. Після кількох ударів він знепритомнів. Його потягли до машини за ноги із звислою, наче в мерш, головою. Якось жінку, що чинила опір, кілька разів ударили головою об лавку. Все це відбувалося на очах сотень людей. Беззбройний народ у відчай кричав: "Сашисти! Сашисти! Сашисти!" — і розбігався в усіх бік озвірілого нападку роти особливого призначення. Гавкіт собак, плач дітей, відчайдушний крик жінок вишарили останні деталі до картини "Демократія і перебудова по-львівськи".

4 серпня 1988 року на львівській асфальт впали перші краплі крові і разом з ними останні ілззі львів'ян, з якими влада повелася, як з ворогами. Все стало на свої місця: народ домагався своїх законних прав, а влада відповіла репресіями.

Розправа над учасниками мітингу, що переріс у демонстрацію, підвела підсумки першого етапу перебудови.

Багатотисячний натовп вихлюпнувся в бічні вулиці і посунув до оперного театру, та захисники порядку витіснили його і звідти. В розго-ні приймали участь і підрозділи особливого призначення, — як один, хлопці в касках і з гумовими кийками.

Володимир КУЛИК

ДВАДЦЯТЬ ШОСТЕ КВІТНЯ

Ми Вітчизну любили —
Як підступно нас били!
Із колін ми вставали —
Як нас люто цькували!
Ми до світла тяглися —
Нас кляли, щоб зреклися.
І в багнюку топтали,
Щоб не встали, не встали.

ХТО ГАЛЬМУЄ ПЕРЕБУДОВУ АБО ЧИ ПЕРЕМОЖЕ
СОЦІАЛІСТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ КОМУНІСТИЧНУ ПАРТІЮ?

/Уривки зі статті/

Якась історична містика: в умовах, коли усім керує одна-єдина партія; коли всілякі керівні кадри - майже виключно комуністи, що підлягають суворій партійній дисципліні; коли службовий послух нижчого перед вищим в ієрархії суспільного управління став твердою світоглядною і психологічною нормою; коли в рядах виконавчого апарату легальна опозиція офіційному поглядові неможлива; коли Політбюро ЦК КНРС, будучи органом кількісно невеликим і мобільним, має абсолютний політичний авторитет у суспільстві і жоден орган суспільної влади не може протиставити себе його волі, - і в таких умовах якась загрозлива егоїстична сила управлінського апарату?! Його неподдатливість демократичним змінам? Навіть можливість протиставити себе реформам, зупинити процес і відновити старі порядки?! Ні, тверезим поглядом, раціоналістичною логікою цього не досягнути. Адже, здавалось би, вихід дуже простий і надійний: усезадає і все-сильне Політбюро ЦК КНРС /про його монолітність говорять і М.С.Горбачов, і Е.А.Шеварнадзе, і С.К.Лігачов/ розробляє тверді правила демократичної поведінки для всіх ланок суспільного управління, створить демократичну структуру виробництва і громадянського співжиття і хай собі на здоров'я чиновник /бюрократіа! / крутиться-вертиться у демократичній клітці! вийти з неї, тобто повалити чи потрошити стіни демократії, він не зможе; якщо не здатний чи не хоче працювати чесно, люди завжди знайдуть на його місце іншого, стараннішого і досвідченішого...

Та в тому й суть становища, у тому й проблема, що стін немає і звести їх не може і не зможе ні Політбюро, ні партія в цілому, яка нібито керує перебудовою. Політбюро не зможе, якщо не протиставить себе партії і не відмовиться /на користь Раді Міністрів та Президії Верховної Ради СРСР/ від своїх повноважень верховної політичної влади в країні. Партія не зможе, якщо не заперечить саму себе як керівну організацію суспільства, як владну політичну силу над усім суспільством. Наш бюрократизм, наша командно-адміністративна система - це тип державної влади, такий її характер, коли вона протистоїть народові як самодостатня й організована сила. Кожному зрозуміло, хто в радянському суспільстві посідає таке становище: партія. Джерело й основа бюрократизму, механізм гальмування перебудови - сама партія, партія як організація, що існує паралельно з загальносуспільними виборними органами влади /Радами/ і стоїть над ними, керує ними. Ідеологічним джерелом та основою бюрократизму є самі принципи керування суспільством, принципи, що антагоністично протистоїть принципіві суспільного саморозвитку й саморегулювання. Останній реалізовується політично як демократія, тобто як суверенітет народу, його незалежність і перед управлінським апаратом, і перед виборними органами державної влади: і перші і другі - тільки службові уповноважені суспільства, їх вибирає, контролює і змінює усе суспільство, весь народ. Та в тому-то й річ, що в радянському суспільстві владу, яка керує ним, тобто партійну владу, вибирає, контролює й змінює не весь народ. Ця глибока структура суперечності радянської політичної системи не могла не відбитися в сфері права. І вона відбилася - як суперечність між ст. 2 і ст. 6 Конституції СРСР. Стаття 2 проголошує, що вся влада в СРСР належить народові, який здійснює її через Ради народних депутатів, а стаття 6 стверджує, що керівною й напрямною силою радянського суспільства є КНРС. На постулат: "КНРС існує для народу і служить

народові" не варто й увагу звертати: це всього лише пропагандистська фраза. Нічого не змінює в ситуації і твердження прот те, що "всі партійні організації діють у рамках Конституції СРСР": звичайно, "у рамках", якщо самі рамки забезпечують панівне становище партії. Конституція не розмежовує і не конкретизує повноважень радянської влади /влади народу/ і влади партії. Це - не недогляд, бо поєднати загальносуспільні владні повноваження партії і загальносуспільні владні повноваження Рад неможливо в принципі. Двох державних влад як нормального і стабільного стану політичної системи не може бути, двовладдя раніше чи пізніше завершиться одновладдям. Не треба говорити, що одновладдя КПРС - реальність і теоретично /ідея керівної ролі партії/, і практично. Про практичну підпорядкованість радянської влади владі партійній багато сказала вже й радянська преса... Офіційним визнанням того, що проблема існує, є ідея розмежування функцій партійної і державної влади, постійний заклик партійного керівництва до своїх організацій, щоб ті не дублювали роботу господарських і державних органів, не опікувалися ними по-дріб'язковому. Як відомо, ця проблема актуальна у всіх соціалістичних суспільствах, у всіх країнах соціалістичної орієнтації з керівним становищем однієї партії. Це ще одне свідчення того, що мова йде про явище суспільної системи, а не просто про стиль партійної роботи, про консерватизм управлінського апарату.

Звичайно, протиставлення партії Радам, партійного апарату радянському на рівні окремих індивідуальних інтересів умовне: не тільки партійні, але й безпартійні, працюючи в органах державної влади, можуть бути зацікавлені в антидемократичному статус-кво, бо підпорядковуватися начальству все-таки легше й вигідніше, ніж підлягати контролю громадської думки, контролю всього суспільства.

Однак мова не про це і навіть не про групові егоїстичні інтереси працівників партійних чи радянських органів влади: з цього, негативного, боку треба говорити про єдиний партійно-державно-господарський апарат управління, включаючи в нього й депутатів Рад. Йдеться про інше - про принциповий політичний статус носіїв двох форм загальносуспільних владних повноважень, про підпорядкованість Рад партійним органам влади - всупереч суспільній логіці /представництво меншої частини суспільства - партії - має владу над усім суспільством/ і конституційним повноваженням Рад як владному представництву усього народу /"Вся влада в СРСР належить народові"/. Ця фундаментальна суперечність радянської політичної системи мала свої життєві прояви й раніше, в "мирний" період, а тепер, у час демократичних реформ і таких революційних ідеологічних зрушень, вона дедалі виразніше постає як конфліктна ситуація, що мусить бути розв'язана. Іа чію користь?

Відповідь однозначна й самозрозуміла: якщо ми виберемо демократію /а тільки за нею майбутнє; більше того, вона вже - тотальна практична необхідність дня/, то мова йде про забезпечення реального повновладдя народу - шляхом утвердження єдиновладдя і повновладдя Рад народних депутатів /як представницьких органів влади народу - представницька демократія/ і шляхом розвитку усіх форм безпосередньої демократії /свобода слова, мітингів, демонстрацій, свобода преси, свобода самоорганізації громадян тощо/. Ніяка критика, ніяке вільне слово, у тому числі й антисоціалістичне чи, скажімо, антимарксистське, не загрожує Радам, як органам влади, бо вони - законна, природна й логічна форма самоорганізації суспільства. Отже, Ради, радянська влада об'єктивно зацікавлена в демократичній перебудові суспільства, вона не є механізмом гальмування процесів демократизації країни.

У сфері політичній антагонізм між партією і народом матеріалізується як глибока, фундаментальна суперечність сучасної структури влади — як неможливість поєднати повновладдя партії /керівний статус КПРС/ із повновладдям Рад народних депутатів. У теперішній своїй формі та становлиці Ради представляють, виражають і реалізують народну волю лише теоретично, умовно і обмежено. Народ — це всі громадяни суспільства, отже, уся сукупність їхніх інтересів. Демократія передбачає як свободу виявлення інтересів, так і свободу самоорганізації громадян відповідно до своїх матеріальних і духовних потреб: без такої свободи суверенітет народу неможливий. Самоорганізація народу, тобто рівноправне існування різних громадянських об'єднань, у тому числі й опозиційних до влади, — єдина гарантія його суверенності, незалежності громадян перед апаратом і виборними органами влади, єдина гарантія суспільної свободи і стабільності демократичних форм життя. Принцип керівної ролі компартії в соціалістичному суспільстві заперечує право громадян на політичне об'єднання відповідно до своїх інтересів, отже заперечує самоорганізацію народу. Це означає, що в такому суспільстві існує партійна диктатура, політичні привілеї і політична нерівноправність. Іван, Василь, Петро, об'єднавшись, створюють компартію. Чому не мають права створити свою окрему партію — і не кінце комуністичну! — Степан, Михайло і Максим? Відповіді на це запитання запереченням, тобто не визнавати такого права, за демократичною логікою неможливо. Як і неможливо демократизувати радянське суспільство, не визнавши за громадянами права об'єднуватися в політичні партії /демократичні, ясна річ/, які були б незалежні від КПР і рівноправні з нею. Політика перебудови неодмінно супроводжується виникненням у Радянському Союзі нових політичних партій. Сьогоднішні численні так звані неформальні об'єднання — їхній переддень, початок і зародок процесу.

Зміна суб'єкта економічної діяльності, така зміна господаря праці — це вже не реформа, це вже переворот у способі виробництва, у характері виробничих відносин, це вже інший тип власності на засоби виробництва, отже, це вже революція!

Передбачає політика перебудови таку революцію? Ні, не передбачає. Вона накреслює шлях у напрямку до неї, але не доводить креслення до кінця. І не може довести. Клас маніпулює, та він не хоче і не може заперечити сам себе. Можна, звичайно, ліквідувати галузеві відділи в будові партійних органів влади, але чи хоче і чи може партія, залишаючись сама собою, ліквідувати свою владу над економічною? Суттєво цьому. Організаційний відділ — це внутрішня /і законна!/ справа партії. Ідеологічно-пропагандистський — теж, якщо мати на увазі не монополію партії на суспільну ідеологію й пропаганду. А що таке "підбір і розставлення кадрів", "робота з кадрами"? Це вже безпосереднє втручання в економіку, це вже повноваження господаря праці, власника землі, підприємств і матеріальної бази духовного виробництва. Очевидно, господар, призначаючи собі працівників, і питає з них контрольватиме їхню роботу /контроль передбачений і формально!/. Практично це не може означати чогось іншого, ніж пряме втручання партійних органів у виробничу діяльність колективів, радгоспів, промислових підприємств. Знову директиви, нормативи, звіти, "виховання". Якщо сьогодні буде скасовано галузеві відділи, завтра їхню роботу візьме на себе відділ організаційний. Це неминуче. Бо мова йде не про сферу службових повноважень /адже звузити їх, зменшити сферу своєї відповідальності "райкомам" вигідніше!/, а про владні повноваження над економікою. Тобто про сферу безпосередніх життєвих інтересів і партії в цілому, і її апарату зокрема. Позбутися привілеїв керування, позбутися прямих життєвих вигод не хочуть /і не захочуть!/. ні апарат

ні виборні органи партії. Ситуація добре проглядається й на формальному рівні: Політбюро ЦК КПРС постійно закликає свої організації не дублювати й не підмінювати роботу державних і господарських органів управління, а саме тим часом займається найрізноманітнішими, в тому числі й дрібними, державними господарськими справами, явно беручи на себе функції уряду.

І так з усім: із самостійністю підприємств, із госпрозрахунком, із самофінансуванням, із утвердженням безпосередньої демократії... Одна рука дає підприємствам "самостійність", а друга, нав'язуючи їм у вигляді державних замовлень старий план, зводить нанівець ту незалежність. Проголошуємо госпрозрахунок і водночас забираємо у підприємств майже весь їхній прибуток... За трибуною відмежовуємось від сталінського терору і від сталінської "демократії", а в практичному житті продовжуємо тримати за колотий дріт інакшодумців застійного періоду, цькуємо незалежну пресу, розганяємо мирні демонстрації...

Юрій БАДЗЬО

Травень 1988 р., селище Хандига, Якутія

Василь СИМОНЕНКО

ПРОРОЦТВО 17 РОКУ

Гранітні обеліски, як медузи,
 Повзли, повзли і вибилися з сил —
 На цвинтарі розстріляних ілюзій.
 Уже немає місця для могил.
 Мільярди вір зариті у чорнозем,
 Мільярди щастя розвіяні у прах.
 Душа горить. Палає лютий розум.
 І ненависть регоче на вітрах.
 Коли б усі одурені прозріли,
 Коли б усі убиті ожили,
 То небо, від прокльонів посіріло б,
 Напевне б, рехнуло від сорому й хули.
 Тремтять, убивці! думайте, лакузи!
 Життя не наліза на ваш кошик.
 Ви чуєте? На цвинтарі ілюзій
 Уже немає місця для могил!
 Уже народ — одна суцільна рана,
 Уже від крові хижіє земля,
 І кожного катюгу і тирана
 Уже чекає зсукана петля.
 Ошукані, зацьковані, убиті
 Підводяться і йдуть чинити суд,
 І їх прокльони, злі й несамошиті,
 Впадуть на душі плісняві і ситі,
 І загойдать дерева на вітті
 Апостолів злочинства і облуд!

20
Текст виступу на мітингу в Єревані
24-го вересня 1988 року представ-
ника товариства "Тромада" Вадима
ДІВНИЧА. /Подано в перекладі на
українську мову/.

Вірмени! Я приїхав з України. Скоро я поїду додому, але я не
можу поїхати, не сказавши Вам вкрай неприємної для мене речі. Я
приношу вірменському народові від імені всіх чесних українців, що
співчують Вашій боротьбі, вибачення за виступ на засіданні Пре-
зидії Верховної Ради депутата Шербицького. Це не голос України. І
чорносотенна республіканська преса - не голос України. Ми живем
надією на те, що ми розбудимо Україну, і тоді ви почуєте голос на-
роду, що звільнився від корумпованої бюрократичної кліки. Я не мо-
жу Вам пообіцяти підтримку українського народу - Ви знаєте ситуа-
цію, що склалася на Україні - але на наше співчуття Ви можете роз-
раховувати.

Ми як ніхто інший розуміємо Вас. Віками розтерзаний українсь-
кий народ мріяв возз'єднатися, коли його землі належали то Росії і
Польщі, то Росії і Австро-Угорщині, то знову Польщі, то Румунії.
Український народ возз'єднався, - значить, є історична справедли-
вість, значить, возз'єднається і вірменський народ.

МІЯДУНІ! /вірменськ. - возз'єднання/

Василь СИМОНЕНКО

КУРДСЬКОМУ БРАТОВІ

Борітеся - поборете!

Т. Шевченко

Волають гори, кровію політі,
Підбиті зорі падають униз
В пахкі долини, зрошені і зриті,
Вдирається голодний шовінізм.

О курде! Бережи свої набої,
Але життя убивці не пади -
На байстроків свавілля і розбом
Мешадним смерчем, бурею впади!

Веди із ними кулями розмову.
Воли прийшли не тільки за добром -
Прийшли забрали ім'я твоє, мову,
Пустити твого сина байстроком.

З гнобителем не житимеш у згоді
Йому панять, тобі тягнути віз
Жирів з крові змучених народів
Наш найлютіший ворог-шовінізм.

Він віроломство заручив з ганьбою,
Він вчинить все, аби скорився ти..
О курде! Бережи свої набої,
Без них тобі свій рід не зберегти.

Не заколисуй ненависті силу...
Тоді привітність візьмеш за девіз,
Коли впаде в роззявлену могилу
Останній на планеті шовінізм.

ВАСИЛЬ СТУС

/із збірки "Палімпсести"/

Боже, не лютості - лютості
 Боже, не ласки, а мсти
 Дай розірвати нам пута ці,
 ретязі ці рознести.
 Дай нам серця неприкаяні,
 Дай стреліхатий стогнів
 Душ смолоскипи розмаяті
 Між чужинецьких вогнів.
 Пориве, пориве, пориве
 Разом пірвемося в лет
 Бач - розсвітається зориво.
 Хай і на смерть, а- вперед.
 Благословенна хай буде та
 Куля туга, що разить
 Плоть, щоб її не марудити
 В передчekanні століть.
 Боже, розплати шаленої
 Боже, шаленої мсти,
 Лютості всенаученої
 Нам на всечас відпусти

х х х

Яка нестерпна рідна чужина,
 Цей погар раю, храм, зазналий скверни!
 Ти повернувся, але край - не верне:
 Чому за трумну п'ятьма кам'яна.
 Як тяжко нагодитись і ціти,
 Тамуючи скупу сльозу образи,
 Радійте, лицеміри й богомази,
 Що рідний край - то царство німоти.
 Та сам я єсм! І є грудний мій біль,
 І є сльоза, що наскрізь пропікає
 Камінний мур, де квітка процвітає
 В три скрики барв, три скрики божевіль.
 Обрушилась душа твоя отут,
 Твоїх грудей не стало половини,
 Бо через чар твоєї батьківщини,
 І хворе серце чорний смокче чкнут.

х х х

Господи, гніву пречистого
 Прошу - не маї за зле.
 Де не стояти - вистоп
 Спасибі за те, що мале
 Людське життя хоч надією
 Довжу його в віки
 Думаю тугу розвіюю,
 Щоб був я завжди такий,
 Яким мене мати вродила
 І благословила в світи
 І добре, що не зуміла
 Мене од біди вберегти.

х х х

х х х

Протрухлий український материк
 Ростає, як гриб. Й вже навіть немовлятко
 Й те обіцяє стати нашим катом
 І прорубати віковий поріг
 Дідівський, вимішаний патріотизмом,
 Де зрідка тільки човгання чобіт
 Нагадує: іще існує світ,
 Справіку заборонений, як схизма.
 Вся твердь земна трухлявіє щодня.
 А ми — все визначаємось, до суті
 Доходимо... І Господом забуті.
 Вітчизни просимо, як подання.

х х х

Сидять по шпарах всі мужі хоробрі,
 Всі правдолюбів, чорт би їх побрав!
 Чи людська добрість тільки доти добрість,
 Поки без сил, без мужності, без прав?

Допомогти, зарадити, вступитись,
 Стражденного в нещасті прихистити.
 І зважитись боротися, щоб жити,
 І зважитись умерти, аби жити?

/Вірш написаний з приводу
 арешту в 1965 році українського критика Івана
 Світличного./.

х х х

Як добре те, що смерті не боюся
 і не питаю, чи тяжкий мій хрест,
 що вам, лукаві судді, не клонюся
 у передчутті невідомих верст.
 Бо жив — любив і не набрався скверни,
 зненавиди, прокльону, каяття.
 Народі мій! До тебе я поверну
 і в смерті повернуся до життя.
 Своім стражденим і незлим обличчям
 як син тобі доземно поклонюся
 і чесно глину в чесні твої вічі
 і з рідною землею поріднюсь.

х х х

ПРИВИД

В добу, коли ракетні свисти
На Марсі мешканців збудили
Хто б міг повірить, що у місті
За кимось привиди ходили?

- В радянським місті? Певна річ,
Про це не може й мови бути.
Воно то так... та третю ніч
Спокійно як мені заснути?

Де не поїдь, де не піди,
Де не ступи у місті вільному -
Він вирина, мов із води, -
Знайомий привид у цивільному.

Ба, скрізь нові життєві форми,
Що й він, мабуть, ма" службу нести
В колгоспі привид цей три норми
За день давав би, слово честі.

Відсвітить сонце - чорним вороном
На землю вечір упаде,
Поснуть собаки злі наморено,
А він іде... А він іде...

А я радію, піт утерши
Пополотнілою рукою:
Це у житті могому перший
Кого повів я за собою.

x x x

Сьогодні у церкві коні
Ночують і воду п"ють.
Сьогодні новим іконам
Прочани поклони о"ють.

Сьогодні на дружбу вічну
Посаджено кимось дуб.
Сьогодні у місті звично
Сім пар розлучають шлюб.

Сьогодні гвалтують расії
Про мера шлункові болі.
Сьогодні зникає нація,
А світ очманів на футболі.

Сьогодні комусь на згадку
Подарували літак.
Сьогодні у полі дядько
Гнилий підібрав буряк.

Сьогодні жива колекція
Побільша по той бік ґрат...
Сьогодні у клубі лекція
"Людина людині брат".

x x x

30

ЧЕРГОВОМУ ПЛЕНУМОВІ ЦЕНТРАЛЬНОГО
КОМІТЕТУ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ
УКРАЇНИ

Товариство "Громада" вважає, що теперішнє керівництво КПУ несе відповідальність за "застій" на Україні - за скорочення кількості українських шкіл, "звуження" сфери вживання української мови, занедбання української культури, за репресії сімдесятих - початку вісімдесятих років. Політика КПУ, фактично, залишилась незмінною з 1972 року.

Оскільки політика правлячої на Україні партії - торкається безпосередньо кожного мешканця України, ми вимагаємо зміни цієї політики та відставки зі своїх посад її безпосередніх виконавців, таких як Щербінький, Сльченко, Масик, Погребняк.

Ми не ототожнюємо всю Комуністичну партію з цими особами і сподіваємось, що вона знайде в собі сили побудувати нову політику на таких засадах:

- 1/ визнання республіканського госпрозрахунку;
- 2/ послідовне впровадження українізації в усі сфери суспільного життя, зокрема - надання державного статусу українській мові /першочерговим заходом у цьому напрямку мусить бути закріплення української мови як мови діловодства в Українській РСР/, введення українського громадянства, відновлення українських військових формувань;
- 3/ знищення привілеїв партійної чиновницької верхівки /спецмагазинів, спецлікарень, спецкурортів тощо;
- 4/ відмова від будівництва нових та розширення діючих атомних реакторів на Україні.

ТОВАРИСТВО "ГРОМАДА"

м. Київ, 6 жовтня 1988 року.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

на місяць вересень

- 1.IX. 1652 Весілля Тимоша Хмельницького з Розандою Лупулінною.
 2.IX. 1657 Похорон Богдана Хмельницького в Суботіві та обрання Івана Виговського гетьманом.
 2.IX. 1812 Народився Іван Вагилевич.
 3.IX. 1657 Золотаренко здобув перемогу над військом Речі Посполитої під Чепелінцями.
 3.IX. 1709 Помер гетьман Іван Мазепа.
 5.IX. 911 Договір князя Олега з греками.
 6.IX. 1672 Гетьман Петро Дорошенко здобув Кам"янець-Подільський.
 0.IX. 1769 Народився Іван Котляревський.
 0.IX. 1910 Помер письменник Василь Доманицький.
 1.IX. 1727 Данило Апостол обраний гетьманом.
 2.IX. 1902 Урочисте відкриття в Полтаві пам"ятника Котляревському.
 4.IX. 1867 Помер письменник Опанас Маркович.
 5.IX. 1907 Помер письменник і драматичний актор Іван Тобілевич /Карпенко-Карий/.
 6.IX. 1658 Рада в Гадячі. /Гадяцька угода/.
 6.IX. 1345 Народився Іван Тобілевич.
 7.IX. 1660 Юрій Хмельницький програв битву з поляками й татарами під Слободищами.
 9.IX. 1303 Помер Сидір Воробкевич.
 7.IX. Білоцерківська угода. 1651
 9.IX. 1866 Народився академік Михайло Грушевський.
 0.IX. 1769 Вісім козаків узяли Хотин з 184 гарматами.

У наступних числах "ДЗВОНУ"

ЧИТАЙТЕ:

- ВІСТІ З ЛІТВЫ ТА ВІРМЕНІЇ: півмільйонні мітинги під національними прапорами, пікетування атомної електростанції.
- ВІРНІ МОЛОДИХ КИЇВСЬКИХ ПОЕТІВ.
- ПРОДОВЖЕННЯ ПУБЛІКАЦІЇ ТВОРІВ ВАСИЛЯ СТУСА.
- НАША ПОСТІЙНА РУБРИКА "ШКОЛА ПАРТІЙНОГО ГАРТУ".

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ПРИВІТИ МОЛОДИХ

СПІВДОПОВІДЬ І. Ф. ДРАЧА

ПЕРШ за все я хотів би підтримати аналіз екологічної ситуації, все те, що ґрунтовно виклав Ю. Шербак, і узагальнити в такий спосіб. На горлі України — атомна петля. Кожний непередбачений розуміє це. На Україні розуміють це ґлуздом приреченого. Отож стоїть вона із зашморгом на шії і лише чекає, коли всеосяжні відомства атомним чоботом виб'ють з-під її ніг табуретку. Отож рівно стільки вічності ще лишилося на її долю — доки вона стоїть в очікуванні страти. Скажете, занадто виклично сказано?!

Народ, якому переламали хребет голодом 1933 року, народ, з якого піли кров Сталін і Гітлер, навіть тепер, під інфернальним батоном Чорнобиля, не може збудитися. На межиріччі Німану і Неріс литовці проводять півміліонні екологічні мітинги — голос проти будівництва атомних станцій стає голосом народного фронту. А що твориться на межиріччі Дніпра і Прип'яті, Дніпра і Десни? Де ви, стривожені і вбурені українці і білоруси, росіяни і євреї — всі ті, хто не повітав і збирається якось ще перебувати під чорним крилом Чорнобиля децимо переламаних літ?!

Якими очима ми будемо дивитися в очі своїх дітей, осліплених чорною блискавкою Чорнобиля? Як наша сучасна байдужість буде кваліфікована нашими внуками, яких ми прирекли жити в післячорнобильську епоху?!

Письменниця із Черкас Людмила Тараненко, мати чотирьох дітей (а в Черкасах кожна четверта дитина приречена з благословення хімії бути хворою), недавно на екологічному мітингу в Києві переконала нас, що єдина альтернатива тим атомним станціям — це народний рух України. Як ви знаєте, звітні-виборні партійні збори винесли постанову і зараз створена ініціативна письменницька група сприяння перебудові, а в ній беруть участь не тільки члени партії, а й безпартійні письменники. Вона повинна стати ініціатором народного руху за перебудову на Україні. Це безперечно.

Ось така ситуація склалася у нас, яка свідчить, що в керівництві Спілки бракує суто організаційної роботи з екологічних питань. Саме тому я вважаю, що Ю. Шербак мусить очолити разом з іншими письменниками наш секретаріат.

Тож переходжу від цього всього до основи мого виступу.

Я кажу про плідне продовжен-

ня традицій нашої літератури. Ось переді мною лежить талановитий твір Павла Гірника з приводу нашої сучасної кризової ситуації. Звертаюся до Б. П. Рогози, що треба надрукувати і публіцистичну статтю Павла Гірника про стан справ на Хмельницькій атомній станції. Цікавий письменник, який вчиться нині на Вищих літературних курсах.

Я згадую, як непросто жилося і його батькові, Миколі Гірникові, коли у хрущовські часи він написав «Короїди», як він був поганьблений. І як прекрасно, що в нього виріс такий совісний син, що Павло пише свої зболені вірші, у яких чітко стоїть на стороні народної моралі під благословенням Шевченка.

З'явилися в останньому номері «Літературної України», а перед тим — цикл у журналі «Україна», публікації молодого поета Василя Рубана. Коли я кажу — молодий поет, це мені прикро і тяжко стверджувати. Серед цих молодих ми називаємо і Валерія Іллю, якому скоро буде 50 років, і Юрія Бедрика — двадцятилітнього студента університету. Вони за віком — батько і син. І в цьому — епоха нашої стагнації і застою, це випід сулосовського езультства. Ми прочитали талановиті вірші, що належать Василеві Рубану, людині, яка стільки літ поневірялася в «психушці». Я добре знаю згорьовану долю цієї людини. 20 років тому мені довелося писати рецензію на його рукопис, а книжка вийде наступного року — через 20 років нашого стагнаційного життя. Через які поневіряння духу пройшли ці люди!

І ми дивуємося, що деякі з них пишуть так звані герметичні за своїм характером вірші. Течія герметизму була свого часу популярна в Італії. Вона виникла у часи фашизму. Монтале, Унгаретті, Квазімодо народили таку поезію в страшні часи, коли людські душі були загнуті. Так і душі молодого покоління в «героїчний» час Брежнєва ховалися в герметизмі.

Переді мною вірші прекрасного поета М. Воробйова, він працює пожежником у нашому театральному інституті. У Спілці кінематографістів відбувся вечір, спонуканий виходом першої книжки Михайла Саченка, яка теж чекала виходу двадцять літ.

Я кажу вам про цю ситуацію

тому, що ціле покоління постшістдесятників перейшло через таке макабрічне життя.

Часом я гадав собі, що ми на-че вже відвоювали, моє войовниче покоління, і слава богу, думав я, навіщо їм вогонь Малишка і Павличка, солоня збуреність Ліни Костенко і точна графіка Леоніда Первомайського, навіщо їм тичининське: «Стоїть сторожаний Київ і двісті розп'ятий я». Вони будуть займатися, нарешті, чистою літературою, чистою поезією, навіть останньою — в душі верленівського гасла в блискучому перекладі Миколи Лукаша: «А решта все — література». Часом вони щось подібне і говорять, твердять, ослонюються. Згадую один з пасажів Віктора Кордуну на вечорі Василя Голобородька. Вечір записався на двадцять років, а Василь Голобородько наче сьогодні вийшов із чорної шахти стагнації і застою. Все запізнилося на двадцять літ. А куди цих двадцять літ поділилися — кури з'їли?!

А цих курей з'їли при смачних грузинських приправах Галина Леонідівна Брежнєва зі своїм коханим мужем Чурбановим та деякими малоросійськими придворними, які й досі не міняють улюблених меню... Отож двадцять літ прокотилося, вже більше, коли мені доводилося писати перші рецензії чи передмови до поезій Віктора Кордуну, Василя Рубана чи Василя Стуса (збірка «Зимові дерева» не видана) — і досі вони ходять у молодих, а деякі лежать молодими у вічній сибірській мерзлоті... Отака печальна молодість цього покоління.

Така ситуація сучасної молоді української поезії і молоді української прози.

Шановні товариші! Хочу назвати імена молодих поетів і прозаїків, критиків, літературознавців, які визначають погоду в сучасній молодій літературі: Олександр Грищенко і Василь Рубан, Микола Литвин і Дмитро Кривень, Вячеслав Медвідь і Олексій Микитенко, Валентин Тарнавський і Василь Голобородько, Дмитро Іванов і Любов Голота, Ігор Ринарук і Василь Осадчий, Володимир Моренєць і Наталка Білоцерківська, Микола Рябчук і Людмила Таран, Михайло Шевченко і Володимир Затулівтер, Алла Тютюнник і Анастасія Кичинський, Микола Тимчак і Валерій Герасимчук, Василь Гераси-

м'юк та Іван Малкович, Юрій Ковалів і Світлана Жолоб, Юрій Бурак і Василь Портяк, Галина Пагутяк і Оксана Пахльовська, Оксана Забужко і Павло Гірник, Віктор Кордун і Микола Воробйов, Юрій Андрухович і Віктор Неборак, Ігор Маленький і Аніта Могильний, Світлана Короненко, Олександр Мищенко і Микола Панасюк, Валерій Ілля і Юрко Бедрик — віком батько і віком син. Не всіх талановитих я встигну навіть назвати, але основний масив бодай спроможуся означити.

Якби в нас навіть нічого значного не було в літературі серед так званого середнього покоління, не кажучи вже про літературу старших, то навіть у такому обсязі хіба наша українська молода література не є серйозною і значною?!

Саме такою вона йде до наряди молодих письменників України, яка буде в лютому майбутнього року. Багато цікавого є зараз в роботі молодіжного об'єднання при Київській організації СПУ. Варто підтримати його ініціативу про випуск щорічного молодіжного безгонорарного альманаху, який матиме експериментальні, пошукові характер, репрезентуючи на своїх сторінках усе розмаїття стилів і напрямків, що існують сьогодні в українській молодіжній культурі.

Молодіжне об'єднання висуває пропозицію заснувати літературну премію імені М. Хвильового. Ця премія має присуджуватися щороку за найцікавіші, художньо найоригінальніші і найнесподіваніші публікації в будь-якому літературному жанрі, зроблені за останні рік-два молодими українськими авторами. Мета премії — стимулювати мистецький пошук та експеримент, підвищити загальний культурно-освітній цін літературної молоді, сприяти розмаїттю стилів і напрямків у молодій українській літературі.

Як бачимо, молода сила нашого народу вірить у майбутнє і намагається його прокреслювати сьогодні. Публіцистичний виступ в черкаській молодіжній газеті про голод 1933 року, який передрукувала «Літературна Україна», і небувалий успіх львівського молодіжного ансамблю «Не журись» — все це з нашого спільного активу. Але не можна не дослухатися і молодого голосу Олени Ніколаєвської, претензії якої до

своїх «тихих» ровесників дуже і дуже доречні:

«Я б назвала це явище «тихою прозою». Прозою з пом'якшеними акварельними тонами, загорнуту в політичен буденщини, прозою світописання, світозмалювання, плачем без болю, сміхом без радості.

Молода проза несподівано загворила втомленими старечими голосами... Вона мов прагне сховатися під материну чи бабусину пелену. А світ у цей час потрясав жакні катаклізмами. Ми стали на шлях перебудови суспільства, котрі під браурну марші і бадьорі гасла будували аж сімдесят років. Ми пізнали трагедії Чорнобиля та Афганістану, ми відкрили ракові пухлини молодого покоління: проституцію, наркоманію, масове духовне зубожіння. Хто напише про це?

А по сторінках книжок молодих так само квітнуть волошки в житі, пихкає льюлькою дід Семен і процвітають «зобов'язання», «перевиконання», що давно набили оскомину... «Тиха проза» похилила, як сарна, вона вміє граційно милуватися грою слів, та не має ні сил, ні бажання всотувати в себе болі і прикроші нашого непокійного світу, ходити п'ятами по лежах ножів, заступати грудьми людство від навали духовного знецінення, сплюндрованих ідеалів, буденщини, розпусти, зневіри...»

Претензії ці великою мірою справедливі, їх можна достосувати не лише до молоді «тихої» поезії, а й до літератури всіх поколінь. Важливо, що вони, ці претензії, народжуються у середовищі самої молоді літератури і свідчать про її духовне здоров'я. Критицизм необхідний. Нищівність суджень завжди супроводжувала молодість. Хай же все це виходить на здоров'я, на повноцінність — з молодих літ починаючи!

Три роки тому доводилося мені бути в сусідній країні, доводилося бути в неймовірному українському оточенні людей з Буквини і гірла Дунаю, з Мараморощини і з тих місць, де загинув Тиміш Хмельницький. Свої поети і прозаїки. Свої критики і літературознавці. Було цих людей після війни до півміліона, зараз офіційна статистика дає число в 50 000, школи зменшуються і спішати до нуля. Одна з кращих сучасних поетес там носить прізвище — Іліку. Виявляється, колись було українське — Ілько... Такі лінгвістичні знахідки коштують тобі судоми в горлі. Але я не про

своїх «тихих» ровесників дуже і дуже доречні: «Я б назвала це явище «тихою прозою». Прозою з пом'якшеними акварельними тонами, загорнуту в політичен буденщини, прозою світописання, світозмалювання, плачем без болю, сміхом без радості.

Молода проза несподівано загворила втомленими старечими голосами... Вона мов прагне сховатися під материну чи бабусину пелену. А світ у цей час потрясав жакні катаклізмами. Ми стали на шлях перебудови суспільства, котрі під браурну марші і бадьорі гасла будували аж сімдесят років. Ми пізнали трагедії Чорнобиля та Афганістану, ми відкрили ракові пухлини молодого покоління: проституцію, наркоманію, масове духовне зубожіння. Хто напише про це?

А по сторінках книжок молодих так само квітнуть волошки в житі, пихкає льюлькою дід Семен і процвітають «зобов'язання», «перевиконання», що давно набили оскомину... «Тиха проза» похилила, як сарна, вона вміє граційно милуватися грою слів, та не має ні сил, ні бажання всотувати в себе болі і прикроші нашого непокійного світу, ходити п'ятами по лежах ножів, заступати грудьми людство від навали духовного знецінення, сплюндрованих ідеалів, буденщини, розпусти, зневіри...»

Претензії ці великою мірою справедливі, їх можна достосувати не лише до молоді «тихої» поезії, а й до літератури всіх поколінь. Важливо, що вони, ці претензії, народжуються у середовищі самої молоді літератури і свідчать про її духовне здоров'я. Критицизм необхідний. Нищівність суджень завжди супроводжувала молодість. Хай же все це виходить на здоров'я, на повноцінність — з молодих літ починаючи!

Три роки тому доводилося мені бути в сусідній країні, доводилося бути в неймовірному українському оточенні людей з Буквини і гірла Дунаю, з Мараморощини і з тих місць, де загинув Тиміш Хмельницький. Свої поети і прозаїки. Свої критики і літературознавці. Було цих людей після війни до півміліона, зараз офіційна статистика дає число в 50 000, школи зменшуються і спішати до нуля. Одна з кращих сучасних поетес там носить прізвище — Іліку. Виявляється, колись було українське — Ілько... Такі лінгвістичні знахідки коштують тобі судоми в горлі. Але я не про

раїнською. «То в нас же російське педучилище», — порішили викладачі, і цим було поставлено крапку в обговоренні. Та який же це кричущо бюрократичний підхід до справи!

Як відсутність національної та інтернаціональної культури місцевих властей. А. Погрібний розцінив і той факт, що на Ворошиловградщині завершено нещодавно свято В. Дала, свято слов'янської писемності, штучно відірвали від урочистостей, присвячених 125-річчю від дня народження В. Дала.

лий час об'являвся в українській мові синівської любові до рідної мови і народу, бажання розвивати його культуру.

Та маховик старих уявлень і оцінок працює ще й досі. Хіба не дивно було в період гарячих суперечок про мову бути свідком великої сумнівної операції «Бумеранг», чи не дивно саме зараз замість статей про відродження любові до рідної культури на сторінках «Радянської України» дорожчій газетній площі відводити серіалу статей «Не стануть агніми вогни». Ми віримо, що вогни (і націоналістичні, і вселячі інші) ягнятими не стануть. Розуміємо, що в часи чергового з'їзду СКВУ треба відгукнутися, але хіба в такий застарілий... дочорнобильський спосіб?!

Невже на Україні зупинився час?!

В розмові про сучасні неформальні об'єднання якимось мене насторожило твердження, що студентська «Громада» видає націоналістичний журнал «Дзвін». Дорослі серйозні «дяді» в цьому не сумнівались. А я собі подумав — що ж воно діється, коли батьки за віком одразу так політично кваліфікують перші спроби політичного думання своїх дітей. Де ж тих 4000 комуністів провідного вузу України, які не можуть зі свого середовища виділити одного-двох молодих викладачів, розумних, талановитих, безкомпромисних, які б тактовно вивели ситуацію з пікової?!

Невже і зараз ми будемо продовжувати таку дурну безперспективну справу, як і в 30-ті роки, коли стріляла «ворогів народу» і час той назвали «Розстріляним Відродженням» чи «Розстріляним Безсмертям»; чи в шістдесяті роки, коли було задусено чимало талантів (Г. Тютюнник і В. Близнець) і добу ту назвали «Задусеним Відродженням»? Невже ми ніяк не можемо виладнатися з цієї колії? Колії, яка тяжіє над нашим життям, нашою долею, нашим народом? Ніхто ніколи не повірить перебудові, коли не відчув, що майстри-душители волею партії і народу залишаються без роботи.

Якось мені один з таких народних ревнителів-філософів, застерігаючи од необережних кроків, казав у тяжкій сімдесяті: «Ми косимо траву. І доки одводиться коса назад для нового замаху, трава наростає. Отож не лізь сюди, ми ж бо чекаємо, поки ця молода трава підросте та вирізе, а тоді ми її і скосямо. Не потрапляй під косу!»

Отож хай навіки вищербиться ота проклята коса! Тож хай навіки усохне ця проклята рука, яка держить косу! Навіки благословенна молодість, яка живе вічним духом перебудови!

В АТМОСФЕРІ ОНОВЛЕННЯ

— Усі ми знаємо, що процеси оновлення, перебудови у сфері літературного життя немислимі без цього роду процесів у сферах значно ширших — загальносуспільній і загальнокультурній, — так розпочав свій виступ, присвячений проблемам управління культурою в нашій республіці, зокрема проблемі керівних кадрів культурно-освітніх закладів А. Погрібний.

Му, і на місцевому. Обласні, міські, районні відділи культури, народної освіти, книжоторгії і т. д. У великій частині цих закладів культурних, по-справжньому освічених людей бракує. Ні для кого не секрет, що зібрані тут кадри якомусь відчуттю оновлення, тим більше — «перетрушуванню» практично ще не підлягали, ніде так не відчутний дух застою, як

визначені у відомій постанові ЦК Компартії України щодо посилення патріотичного й інтернаціонального виховання... Я сказав би, що цю постанову якраз і потопляє отой наявний у республіці людський, конкретніше — чиновницький фактор, до якого належних вимог на наших високих рівнях все ще не поставлено.

турна Україна? А у Вінниці, Херсоні, Харкові (я маю на увазі відомі виступи про культурне життя цих міст) чи багато що помінялося? Чи помінялося щось із керівництвом київського музею Лесі Українки?...

Микола Куліша... У Києві обпекла свого часу репліка з вуст теж працівника культури: «Ви у своїй Спілці взагалі кожному українському письменникові хочете по меморіальній дошці» (йшлося про пошанування Б. Грінченка). Стала відомою і звістка з Шевченкового краю, з осіпаної ним Лисянки: буквально кілька тисяч

раїнською. «То в нас же російське педучилище», — порішили викладачі, і цим було поставлено крапку в обговоренні. Та який же це кричущо бюрократичний підхід до справи!

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ТРИВОГИ МОЛОДИХ

СПІВДОПОВІДЬ І. Ф. ДРАЧА

ПЕРШ за все я хотів би підтримати аналіз екологічної ситуації, все те, що ґрунтовно виклав Ю. Шербак, і узагальнити в такий спосіб. На горлі України — атомна пелля. Кожний неупереджений розуміє це. На Україні розуміють це ґлуздом причежено. Отож стоїть вона із зашморгом на шії і лише чекає, коли всеосяжні відомства атомним чоботом виб'ють з-під її ніг табуретку. Отож рівно стільки вічності ще лишилося на її долю — доки вона стоїть в очікуванні страти. Скажете, занадто виключно сказано?!

Народ, якому переламали хребет голодом 1933 року, народ, з якого пили кров Сталін і Гітлер, навіть тепер, під інfernальним батоном Чорнобиля, не може збудитися. На межиріччі Німану і Неріс литовці проводять півмільйонні екологічні мітинги — голос проти будівництва атомних станцій стає голосом народного фронту. А що твориться на межиріччі Дніпра і Прип'яті, Дніпра і Десни? Де ви, стривожені і вбурені українці і білоруси, росіяни і євреї — всі ті, хто не повітає і збирається якось ще перебувати під чорним крилом Чорнобиля децимо переламаних літ?!

Якими очима ми будемо дивитися в очі своїх дітей, осліплених чорною блискавкою Чорнобиля? Як наша сучасна байдужість буде кваліфікована нашими внуками, яких ми прирекли жити в післячорнобильську епоху?!

Письменники із Черкас Людмила Тараненко, мати чотирьох дітей (а в Черкасах кожна четверта дитина приречена з благословення хімії бути хворою), недавно на екологічному мітингу в Києві переконала нас, що єдина альтернатива тим атомним станціям — це народний рух України. Як ви знаєте, звітно-виборні партійні збори внесли постанову і зараз створена ініціативна письменницька група сприяння перебудові, а в ній беруть участь не тільки члени партії, а й безпартійні письменники. Вона повинна стати ініціатором народного руху за перебудову на Україні. Це безперечно.

Ось така ситуація склалася у нас, яка свідчить, що в керівництві Спілки бракує суто організаційної роботи з екологічних питань. Саме тому я вважаю, що Ю. Шербак мусить очолити разом з іншими письменниками наш секретаріат.

Тож переходжу від цього всього до основи мого виступу.

Я кажу про плідне продовжен-

ня традицій нашої літератури. Ось переді мною лежить талановитий твір Павла Гірника з приводу нашої сучасної кризової ситуації. Звертаюся до Б. П. Рогози, що треба надрукувати і публіцистичну статтю Павла Гірника про стан справ на Хмельницькій атомній станції. Цікавий письменник, який вчиться нині на Вищих літературних курсах.

Я згадую, як непросто жилося і його батькові, Миколі Гірникові, коли у хрущовські часи він написав «Короїди», як він був поганьблений. І як прекасно, що в нього виріс такий совісний син, що Павло пише свої зболені вірші, у яких чітко стоїть на стороні народної моралі під благословенням Шевченка.

З'явилися в останньому номері «Літературної України», а перед тим — цикл у журналі «Україна», публікації молодого поета Василя Рубана. Коли я кажу — молодий поет, це мені прикро і тяжко стверджувати. Серед цих молодих ми називаємо і Валерія Ілля, якому скоро буде 50 років, і Юрія Бедрика — двадцятилітнього студента університету. Вони за віком — батько і син. І в цьому — епоха нашої стагнації і застою, це виплід сусловського езультства. Ми прочитали талановиті вірші, що належать Василю Рубану, людині, яка стільки літ поневірялася в «психушці». Я добре знаю згорьовану долю цієї людини. 20 років тому мені довелось писати рецензію на його рукопис, а книжка вийде наступного року — через 20 років нашого стагнаційного життя. Через які поневір'яння духу пройшли ці люди!

І ми дивуємося, що деякі з них пишуть так звані герметичні за своїм характером вірші. Течія герметизму була свого часу популярна в Італії. Вона виникла у часи фашизму. Монтале, Унгаретті, Квазімодо народили таку поезію в страшні часи, коли людські душі були загублені. Так і душі молодого покоління в «героїчний» час Брежнєва ховалися в герметизмі.

Переді мною вірші прекрасного поета М. Воробйова, він працює пожежником у нашому театральному інституті. У Спілці кінематографістів відбувся вечір, спонуканий виходом першої книжки Михайла Саченка, яка теж чекала виходу двадцять літ.

Я кажу вам про цю ситуацію

тому, що ціле покоління постшістдесятників перейшло через таке макабричне життя.

Часом я гадав собі, що ми наче вже відвоювали, м'є войовничі покоління, і слава богу, думав я, навіщо їм вогонь Малишка і Павличка, солоня збуруєність Ліни Костенко і точна графіка Леоніда Первомайського, навіщо їм тичининське: «Стоїть сторозтерзаний Київ і двісті розіп'ятий я». Вони будуть займатися, нарешті, чистою літературою, чистою поезією, навіть останньою — в дусі верленівського гасла в блискучому перекладі Миколи Лукаша: «А решта все — література». Часом вони щось подібне і говорять, твердять, ослонюються. Згадую один з пасажів Віктора Кордуну на вечорі Василя Голобородька. Вечір запізнився на двадцять років, а Василь Голобородько наче сьогодні вийшов із чорної шахти стагнації і застою. Все запізнилось на двадцять літ. А куди цих двадцять літ поділилися — кури з'їли?!

А цих курей з'їли при смачних грузинських приправах Галина Леонідівна Брежнєва зі своїм коханим мужем Чурбановим та деякими малоросійськими придворними, які й досі не міняють улюблених меню... Отож двадцять літ прокотилося, вже більше, коли мені доводилось писати перші рецензії чи передмови до поезій Віктора Кордуну, Василя Рубана чи Василя Стуса (збірка «Зимові дерева» не видана) — і досі вони ходять у молодих, а деякі лежать молодими у вічній сибірській мерзлоті... Отака печальна молодість цього покоління.

Така ситуація сучасної молоді української поезії і молоді української прози.

Шановні товариші! Хочу назвати імена молодих поетів і прозаїків, критиків, літературознавців, які визначають погоду в сучасній молодій літературі: Олександр Гриценко і Василь Рубан, Микола Литвин і Дмитро Кремін, Вячеслав Медвідь і Олексій Микитенко, Валентин Тарнавський і Василь Голобородько, Дмитро Іванов і Любов Голота, Ігор Римаук і Василь Осадчий, Володимир Моренєць і Наталка Білоцерківець, Микола Рябчук і Людмила Таран, Михайло Шевченко і Володимир Затулінтер, Алла Тютюнник і Анатолій Кичинський, Микола Тимчак і Валерій Герасимчук, Василь Гераси-

м'юк та Іван Малкович, Юрій Ковалів і Світлана Жолоб, Юрій Бурак і Василь Портяк, Галина Пагутяк і Оксана Пахльовська, Оксана Забужко і Павло Гірник, Віктор Кордун і Микола Воробйов, Юрій Андрухович і Віктор Неборак, Ігор Маленкий і Атилла Могильний, Світлана Короненко, Олександр Міщенко і Микола Панасюк, Валерій Ілля і Юрко Бедрик — віком батько і віком син. Не всіх талановитих я встигну навіть назвати, але основний масив бодай спроможуся означити.

Якби в нас навіть нічого значного не було в літературі серед так званого середнього покоління, не кажучи вже про літературу старших, то навіть у такому обсязі хіба наша українська молода література не є серйозною і значною? Саме такою вона йде до наради молодих письменників України, яка буде в лютому майбутнього року.

Багато цікавого є зараз в роботі молодіжного об'єднання при Київській організації СпіВ. Варто підтримати його ініціативу про випуск щорічного молодіжного безгонорарного альманаху, який матиме експериментальні, пошукові характер, репрезентуючи на своїх сторінках усе розмаїття стилів і напрямків, що існують сьогодні в українській молодіжній культурі.

Молодіжне об'єднання висуває пропозицію заснувати літературну премію імені М. Хвильового. Ця премія має присуджуватись щороку за найцікавіші, художньо найоригінальніші і найнесподіваніші публікації в будь-якому літературному жанрі, зроблені за останні рік-два молодими українськими авторами. Мета премії — стимулювати мистецький пошук та експеримент, підвищити загальний культурно-освітній цінз літературної молоді, сприяти розмаїттю стилів і напрямків у молодій українській літературі.

Як бачимо, молода сила нашого народу вірить у майбутнє і намагається його прокреслювати сьогодні. Публіцистичний виступ в черкаській молодіжній газеті про голод 1933 року, який передрукувала «Літературна Україна», і небувалий успіх львівського молодіжного ансамблю «Не журись» — все це з нашого спільного активу. Але не можна не дослухатись і молодого голосу Олени Ніколаєвської, претензії якої до

своїх «тихих» ровесників дуже і дуже доречні:

«Я б назвала це явище «тихою прозою». Прозою з пом'якшеними акварельними тонами, загорнуту в політилен буденщини, прозою світописання, світозамалювання, плачем без болю, сміхом без радості.

Молода проза несподівано заговорила втомленими старечими голосами... Вона мов прагне сховатись під материну чи бабусину пелену. А світ у цей час потрясають жахні катаклізми. Ми стали на шлях перебудови суспільства, котре під браурні марші і бадьорі гасла будували аж сімдесят років. Ми пізнали трагедії Чорнобиля та Афганістану, ми відкрили ракові пухлики молодого покоління: проституцію, наркоманію, масове духовне зубожіння. Хто напише про це?

А по сторінках книжок молодих так само квітнуть волошки в житі, пихкає люлькою дід Семен і процвітають «зобов'язання», «перевиконання», що давно набили оскому... «Тиха проза» похлила, як сарна, вона вміє граційно милуватися грою слів, та не має ні сил, ні бажання всотувати в себе болі і прикросі нашого непокійного світу, ходити п'ятами по лежах ножів, заступати грудьми людство від навали духовного знецінення, сплюндрованих ідеалів, буденщини, розпусти, зневіри...»

Претензії ці великою мірою справедливі, їх можна достосувати не лише до молоді «тихої» поезії, а й до літератури всіх поколінь. Важливо, що вони, ці претензії, народжуються у середовищі самої молоді літератури і свідчать про її духовне здоров'я. Критицизм необхідний. Нищівність суджень завжди супроводжувала молодість. Хай же все це виходить на здоров'я, на повноцінність — з молодих літ починаючи!

Три роки тому доводилось мені бути в сусідній країні, доводилося бути в неймовірному українському оточенні людей з Буковини і гірла Дунаю, з Мараморощини і з тих місць, де загинув Тиміш Хмельницький. Свої поети і прозаїки. Свої критики і літературознавці. Було цих людей після війни до півмільйона, зараз офіційна статистика дає число в 50 000, школи зменшуються і спішать до нуля. Одна з краших сучасних поетес там носить прізвище — Іліку. Виявляється, колись було українське — Ілько... Такі лінгвістичні знахідки коштують тобі судоми в горлі. Але я не про

раїнський світ серед безлічі інших світів: там свої порахунки і свої класики. Замкненість своя і зацураність своя. Відірваність від великого українського континенту. Але часом на цьому великому українському континенті чи не в такій малості інтелектуальній ми живемо. Оце блискуча поезія молодих, оце вишукане гроно молодих прозаїків (від Галини Пагутяк до Василя Портяка), оце досконала критика і добірне літературознавство молоді когорти — яке воно має відлуння в малості своїх тиражів, у незащищеності своїх вечорів? Чи зуміємо ми обстати за них і донести їхні здобутки цілими через сучасні вогні, аби хоч естафета рідного духу не обірвалася?!

Хочу бодай зачепити ще кілька важливих проблем нашого буття. Маємо взяти до свого активу і публіцистичні виступи Івана Дзюби шістдесятних і сімдесятних років, і «Собор в ринштунні» Євгена Сверстюка, вірші Василя Стуса та Ігоря Калинича, маємо взяти все, що боролось проти брежнєвсько-сусловського зашморгу на горлі країни, все, що по-своєму працювало на довгождану Перебудову. Хай і не у всьому ми погоджуємося з позиціями тих чи тих літераторів, але плуралістичний спектр сучасного різномуддя ми мусимо вміло і розумно спрямовувати: коли не з нами, то бодай не проти нас!

Російська культура виходить на міжнародні розмови то в Барселоні, то в Страсбурзі, то в Парижі. Литовці збирають литовців з усього світу в Каунасі. Поляки шукають поляка на краю світу. Грузини кличуть додому картвелів з Вологди. У нас же близько двох мільйонів українців живуть у США і Канаді — так звана українська діаспора. Ці люди в основі своїй хочуть добра і щастя нам, Україні. Це спонукає їх працювати на культуру разом з нами, а отже, на перебудову. Лише в голосах крайніх і нерозумних чуті старі криваві заклики. Отож з основною і розумною частиною української діаспори нам треба працювати разом. Майбутньої української культури без цього еднання ми не бачимо.

Олександр Миколайович Підсуха, відомий наш письменник, колишній голова товариства «Україна», який багато чого знає про український націоналізм, недавно на засіданні двох комісій Верховної Ради УРСР з приводу статусу української мови привселюдно запитав присутніх депутатів, чи бачив хто з них живо-го націоналіста. На думку письменника, варто було б, щоб нині у пресі з'явилась низка статей, де б справді з марксистсько-ленінських позицій було розвінчано

лий час «являється» істинний синівської любові до рідної мови і народу, бажання розвивати його культуру.

Та маховик старих уявлень і оцінок працює ще й досі. Хіба не дивно було в період гарячих суперечок про мову бути свідком вельми сумнівної операції «Бумеранг», чи не дивно саме зараз замість статей про відродження любові до рідної культури на сторінках «Радянської України» дорогоцінну газетну площу відводити серіалу статей «Не стануть агніями вовки». Ми віримо, що вовки (і націоналістичні, і всілякі інші) ягнятами не стануть. Розуміємо, що в часи чергового з'їзду СКВУ треба відгукнутись, але хіба в такий застарілий... дочорнобильський спосіб?!

Невже на Україні зупинився час? В розмові про сучасні неформальні об'єднання якось мене насторожило твердження, що студентська «Громада» видає націоналістичний журнал «Дзвін». Дорослі серйозні «дяді» в цьому не сумнівались. А я собі подумав — що ж воно діється, коли батьки за віком одразу так політично кваліфікують перші спроби політичного думання своїх дітей. Де ж тих 4000 комуністів провідного вузу України, які не можуть зі свого середовища виділити одного-двох молодих викладачів, розумних, талановитих, безкомпромисних, які б тактовно вивели ситуацію з пікової?!

Невже і зараз ми будемо продовжувати таку дурну безперспективну справу, як і в 30-ті роки, коли стріляли «ворогів народу» і час той назвали «Розстріляним Відродженням» чи «Розстріляним Безсмертям»; чи в шістдесятні роки, коли було задушено чимало талантів (Г. Тютюнник і В. Близнець) і добу ту назвали «Задушеним Відродженням»? Невже ми ніяк не можемо виладнатися з цієї колії? Колії, яка тяжіє над нашим життям, нашою долею, нашим народом? Ніхто ніколи не повірить перебудові, коли не відчуте, що майстри-душители волею партії і народу залишаються без роботи.

Якось мені один з таких народних ревнителів-філософів, застерігаючи од необережних кроків, казав у тяжкій сімдесяті: «Ми косимо траву. І доки одводиться коса назад для нового замаху, трава наростає. Отож не лізь сюди, ми ж бо чекаємо, поки ця молода трава підросте та вирізе, а тоді ми її і скосимо. Не потрапляй під косу!»

Отож хай навіки вищербиться ота проклята коса! Тож хай навіки усохне ця проклята рука, яка держить косу! Навіки благословенна молодість, яка живе вічним духом перебудови!

В АТМОСФЕРІ ОНОВЛЕННЯ

— Усі ми знаємо, що процеси оновлення, перебудови у сфері літературного життя немислимі без цього роду процесів у сферах значно ширших — загальносуспільній і загальнокультурній, — так розпочав свій виступ, присвячений проблемам управління культурою в нашій республіці, зокрема проблемі керівних кадрів культурно-освітніх закладів А. Погрібний.

му, і на місцевому. Обласні, міські, районні відділи культури, народної освіти, книготоргії і т. д. У великій частині цих закладів культурних, по-справжньому освічених людей бракує. Ні для кого не секрет, що зібрані тут кадри якомусь відчуттю оновленню, тим більше — «перетрушуванню» практично ще не підлягали, ніде так не відчутний дух застою, як

визначені у відомій постанові ЦК Компартії України щодо посилення патріотичного й інтернаціонального виховання... Я сказав би, що цю постанову якраз і потопляє отой наявний у республіці людський, конкретніше — чиновницький фактор, до якого належних вимог на наших високих рівнях все ще не поставлено.

Україна? А у Вінниці, Херсоні, Харкові (я маю на увазі відомі виступи про культурне життя цих міст) чи багато що помінялося? Чи помінялося щось із керівництвом київського музею Лесі Українки?

Безліч вражень про таких управлінців культурою назбиралося, либонь, у кожного з нас. В самі-

Миколу Куліша... У Києві обпекла свого часу репліка з вуст теж працівника культури: «Ви у своїй Спілці взагалі кожному українському письменникові хочете по меморіальній дошці» (йшлося про пошанування Б. Грінченка). Стала відомою і звістка з Шевченкового краю, з оспіваної ним Лисички: буквально кілька тижнів

жному відомі ситуації, коли управління культурою не те що сучасних українських письменників не знають (або не хочуть знати), а часом і класиків.

Ось ще один приклад, який наві у своєму виступі А. Погрібний. Як відомо з інформації в «Літературній Україні», заступник голови Київського міськвиконкому Г. М. Менжерес пообіцяла, що одному з київських педучилищ буде присвоєно ім'я Б. Грінченка. Та ось які наслідки цього. Нещодавно директор педучилища

раїнською. «То в нас же російське педучилище», — порішили викладачі, і цим було поставлено крапку в обговоренні. Та який же це кричущо бюрократичний підхід до справи!

Як відсутність національної та інтернаціональної культури місцевих властей А. Погрібний розцінює і той факт, що на Ворошиловградщині завершено нещодавно свято В. Дала, свято слов'янської єдиності, штучно відірвали від урочистостей, присвячених 125-річчю від дня народження Б. Грінченка.